

מועד קטן פרק שלישי ואלו מגלחין

(מועד קטן יג, ב)

משנה:

ואלו מגלחין במועד (לפי שהיה אנוס, שלא היה יכול לגלח קודם): **הבא ממדינת הים** (במועד), **ומבית השביה**, **והיוצא מבית האסורין**, **והמנודה** שהתירו לו **חכמים**, **וכן מי שנשאל לחכם** (שנדר שלא לגלח, ושאל לחכם במועד) **והותר**, **והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו** (נזיר טמא כשעלה מטומאתו, ושוב אינו משמר נזרו, ומגלח, וכן מצורע שעלה מטומאתו - מגלח ברגל, לפי שלא היה להם פנאי לגלח קודם הרגל); **ואלו מכבסין במועד: הבא ממדינת הים, ומבית השביה, והיוצא מבית האסורין**,

(מועד קטן יד, א)

המשך המשנה

ומנודה שהתירו לו חכמים, וכן מי שנשאל לחכם והותר;
מטפות הידים, ומטפות הספריים, ומטפות הספג [לטובלים ולרוחצים], **הזבין והזבות והנדות והיולדות וכל העולין מטומאה לטהרה - הרי אלו מותרין, ושאר כל אדם אסורין.**

גמרא:

ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין?

כדתנן [תענית פ"ב מ"ז, בבלי תנית טו, א]: **'אנשי משמר ואנשי מעמד - אסורין לספר ולכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת'**, ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי אלעזר: **'מאי טעמא? - כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין'** - הכא נמי כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין. (ומאן דמתרשלא גילח מקמי רגל, ומטי זמן עלייהו לגלח ברגל - החמירו רבנן, הואיל ולא מזרזי נפשייהו לספר מקמי רגל, דלא להוי ברגל מנוולין - אם היו מגלחין במועד לא היו מגלחים לפני המועד, ונכנסין לרגל כשהן מנוולין)

בעי רבי זירא: אבדה לו אבידה ערב הרגל, כיון דאניס (שלא היה לו פנאי לגלח קודם הרגל) מותר? או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא (דלא ידעי כולי עלמא דאנוס היה, אלא יאמרו: הוא מכין להשהות עד המועד) - לא?
אמר אביי: **יאמרו "כל הסריקין אסורין, סריקי בייתוס מותרין"** (כלומר: דבייתוס היה יכול לסרוק חלותיו בלי שהות, לפי שהיה לו דפוס, ואף על פי כן אסרו, משום דאמרי: כל הסריקים כו', הכא נמי: כיון דלא מיגליא לכולי עלמא אונסיה - יאמרו: כולי עלמא אסורין לגלח, וזה מותר?)

ולטעמין, הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: 'כל מי שאין לו אלא חלוק אחד - מותר לכבסו בחולו של מועד' (נמי לאו מוכחא מילתא לכולי עלמא), **התם נמי יאמרו 'כל הסריקין אסורין סריקי בייתוס מותרין'?**

הא - אתמר עלה: אמר מר בר רב אשי 'איזורו מוכיח עליו (דמי שאין לו אלא חלוק אחד - פושטו ומתעטף במקטרינו וחוגרו באיזורו ועומד ומכבס החלוק, ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק אחד)'

רב אשי מתני: בעי רבי זירא: אומן שאבדה לו אבידה ערב הרגל (כגון ספר, שהכל באים אצלו ערב הרגל ורואים שאבדה לו אבידה, ואנוס הוא, ואינו יכול לספר עצמו) מהו? כיון דאומן הוא מוכחא מילתא? או דלמא כיון דלא מוכחא מילתא כי הנך (דמתניתין דקתני 'מגלחין', דמידע לכל) לא?
תיקו.

ממדינת הים:

מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא: 'דבי יהודה אומר: הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות (כלומר: הואיל ולא יצא ברשות אחרים, אלא ברצון עצמו - לאו אנוס הוא) **!**
אמר רבא: לשוט (אם יצא שלא לצורך, ולא יצא אלא כדי לשוט בעולם ולראותו, וחזר במועד) - דברי הכל אסור (לגלח במועד); למזונות (שיצא לחזר אחר מזונות, שאין לו מזונות וחזר במועד אחריו) - דברי הכל מותר (לגלח במועד, לפי שיצא באנוס); לא נחלקו אלא להרויחא (שיש לו נכסים הרבה, ויוצא כדי להרויח יותר): מר מדמי ליה כלשוט, ומר מדמי ליה כלמזונות.
מיתיבי: 'אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה (דאסר בגילוח לבא ממדינת הים) כשיצא שלא ברשות, ודברי חכמים (המתירין) כשיצא ברשות'; מאי 'שלא

כרשות' ? אילימא לשוט (דקאמר רבי 'נראין דברי רבי יהודה' ביצא לשוט, דהיינו שלא ברשות) - והאמרת 'דברי הכל אסור' (ומאי 'נראין דברי רבי יהודה' הלא שניהם מודים בה) ! ?
ואלא למזונות, והאמרת 'דברי הכל מותר' ! ? אלא פשיטא להרויחא (ואשמעינן דנראין לו דברי רבי יהודה שאוסר בגילוח) !

אימא סיפא: 'נראין דברי חכמים כשיצא כרשות' - מאי 'כרשות' ?
אילימא למזונות - הא אמרת 'דברי הכל מותר' ! ? ואלא להרויחא ?
והא אמרת 'נראין דברי רבי יהודה בהא' (וקשיא דרבי אדרי; דברישא נראה לו דברי רבי יהודה דאסר בהרווחא, ובסיפא נראה לו דברי חכמים דמתירין הרווחא, אלא ודאי איכא למשמע מהכא דלאו הכי הוא כדקאמרת, דבלשון ובמזונות פליגי) ?

הכי קאמר: (לאו היתר ידידיה אשמעינן, ולא רואה אני קאמר, אלא פלוגתייהו קא משמע לן, במאי פליגי:) **נראין דברי רבי יהודה (האוסר) לרבנן כשיצא שלא ברשות,**
ומאי ניהו ? - לשוט, שאפילו חכמים לא נחלקו עליו אלא להרויחא, אבל לשוט מודו ליה; ונראין דברי רבנן לרבי יהודה כשיצא ברשות, ומאי ניהו ? - למזונות, שאפילו רבי יהודה לא נחלק עליהם אלא להרויחא, אבל למזונות מודה להו.

אמר שמואל: קטן הנולד במועד (ולו שערות גדולים) - מותר לגלח במועד (שער ראשו המצער), שאין לך בית האסורין גדול מזה (ממעי אמו שהיה שם, ואנוס הוא) ; במועד אין, מעיקרא לא (דאם נולד קודם הרגל - אינו מגלח ברגל, הואיל והיה יכול לגלח קודם הרגל) !

מתיב רבי פנחס: 'כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד - מותר לגלח בימי אבלו'; הא אסור לגלח במועד - אסור לגלח בימי אבלו;

(מועד קטן יד, ב)
ואי אמרת קטן אית ביה פלוגתא (חילוק: דנולד קודם הרגל - אינו מגלח ברגל, ואית לן למימר: הואיל ואסור לגלח ברגל - אסור לגלח נמי בימי אבלו), (אם כן) נמצאת (נמצאת אתה אומר) אבילות נוהגת (אפילו) בקטן ! והתניא: 'מקדעין לקטן (את בגדיו) מפני עגמת נפש (שיבכו הרואין, וירבו בכבוד המת)' (ולא מפני שהוא אבל) ! ?
אמר רב אשי: מי קתני 'הא אסורין' (דמשמע: האסורין לגלח במועד אסורין לגלח באבל) ? דלמא יש מהן אסור (בשאר כל אדם שאסורין לגלח במועד - אסורין לגלח בימי אבלו), ויש מהן מותר (כגון קטן זה, שנולד קודם הרגל, שאסור לגלח ברגל - מותר לגלח בימי אבלו) !

אמימר - ואי תימא רב שישא בריה דרב אידי - מתני הכי: אמר שמואל: קטן מותר לגלחו במועד, לא שנא נולד במועד ולא שנא נולד מעיקרא.

אמר רב פנחס: אף אנן נמי תנינא: 'כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד - מותר לגלח בימי אבלו', הא אסורין לגלח במועד אסורין לגלח בימי אבלו; אי אמרת קטן אסור, נמצאת אבילות נוהגת בקטן ? ותניא 'מקדעין לקטן מפני עגמת נפש' ?
אמר רב אשי: מי קתני 'הא אסורין' ? דלמא יש מהן אסור ויש מהן מותר.

אָבֵל אינו נוהג אבילותו ברגל, שנאמר (דברים טז, ז) **וְשִׁמַּחְתָּ בְּחֶגְךָ [אֹתָהּ וּבְנֶךָ וּבִתְךָ וְעַבְדְּךָ וְאֹמְתְךָ וְהַלְוִי וְהַגֵּר וְהַיִּתּוֹם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ];** אי אבילות דמעיקרא הוא אתי עשה דרבים (וְשִׁמַּחְתָּ) ודחי עשה דיחיד (אָבֵל, דכתיב (ירמיהו נב, ז) **אָבֵל יָחִיד עָשִׂי** לך), ואי אבילות דהשתא הוא (שאירעו במועד), לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים !

מנודה, מהו שינהוג נידויו ברגל ?
אמר רב יוסף: תא שמע: 'דנין דיני נפשות ודיני מכות ודיני ממזנות (במועד, אבל לא ביום טוב, שאסור משום שבות)' , (ודייקין מינה: מדדינן במועד - מכלל) ואי לא ציית דינא - משמתינן ליה; ואי סלקא דעתך אינו נוהג נידויו ברגל, משומת ואתי מעיקרא - אתי רגל דחי ליה (שאינו נוהג נדוי ברגל), השתא משמתינן ליה אנן ! ?

אמר ליה אביי: ודלמא (הא דתני דדינן) לעיוני בדיניה (לא אמרינן דליקא "איש פלוני חייב איש פלוני זכאי" ואיכא למידק מינה דאי לא ציית - משמתינן ליה, אלא מעייני בדין, ולא אמרי ליה כלום) ? דאי לא תימא הכי - דיני נפשות דקתני, הכי נמי דקטלינן ליה ? והא קא מימנעי משמחת יום טוב, דתניא: 'לבי

עקיבא אומר: מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כל
אותו היום? תלמוד לומר: (ויקרא יט, כו) לא תאכלו על הקם [לא תנחשו ולא תעוננו]!
אלא לעיוני בדיניה - הכי נמי לעיוני בדיניה.
אמר ליה: (דכי לא אמרו ליה דינו לאלתר, דעייני ביה) אם כן נמצאת מענה את דינו
(הוה ליה עיוני הדין)! (אלא לעולם דנין דינו וגומדין ממש במועד, ואיכא למידק מינה: אי לא ציית -
משמתינן ליה, ואיכא למשמע מינה דנוהג נמי ברגל, ודאמרת אם כן מימנע משמחת יום טוב - הכא במאי
עסקינן? - ד) אתו מצפרא, ומעייני בדיניה, ועיילי, ואכלי, ושתו
כולי יומא, והדר אתו בשקיעת החמה וגמרינן לדיניה וקטלו ליה.
אמר אביי: תא שמע: 'ומנודה שהתירו לו חכמים' (קא סלקא דעתך: התירו
לכל מנודה נידוי ברגל, דאין נידוי נוהג ברגל)!
אמר רבא: מי קתני 'שהתירוהו חכמים'? 'שהתירו לו חכמים'
קתני: דאזל ופייסיה לבעל דיניה (ברגל) ואתי קמי דרבנן ושרו
ליה (והתירו לו חכמים: בית דין שבאותו דור).

מצורע, מהו שינהיג צרעתו ברגל (שלא יבא אל תוך המחנה, ולא יגלח)?
אמר אביי: תא שמע: 'והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו' הא בימי
טומאתו נהיג (צרעתו ברגל)!
'לא מיבעיא' קאמר: לא מיבעיא בימי טומאתו דלא נהיג, אבל
לטהרתו ניגזור (שלא יהא מגלח במועד, דכיון דגילח - צריך להביא קרבן) שמא ישהה
קרבנותיו (עד ליום טוב האחרון ומקריבן, ואסור להקריב קרבנות יחיד ביום טוב) - קא משמע
לן.
אמר רבא: תא שמע: 'והצורע' [אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמין וראשו יהיה פרוע
ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא] - לרבות כהן גדול' והא כהן גדול דכל
השנה כרגל לכולי עלמא דמי (מדאמר לו אהרן למשה ואכלתי חטאת היום (ויקרא יט, ו) ולא
אמר למשה 'והקרבתי' - מכלל דהקרבא באיננות, ולמדנו דכהן גדול מקריב אונן; אבל כולי עלמא בשאר ימות
השנה - אונן אינו משלח קרבנותיו, כדאמרינן לקמן [מועד קטן טו, ב]: 'שלמים' - בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא
אונן, וברגל משלח), דתנן [הוריות פ"ג מ"ה]: 'כהן גדול מקריב אונן' (כל השנה)
ואינו אוכל' (אלמא: כל השנה לדידיה כרגל דמי) שמע מינה נוהג צרעתו ברגל
(תיפשוט דכל מצורע נוהג צרעתו ברגל)!
שמע מינה.

אבל אסור בתספורת, מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן [ויקרא יג, ו] ויאמר משה
אל אהרן ולאעזר ולאיתמר בניו [ראשיכם אל תפרעו] ובגדיכם לא תפרמו ולא תתמו ועל כל העדה יקצץ
ואחיהם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה' [אל תפרעו - גידול שער, והאי קרא - גבי מיתת נדב
ואביהוא כתיב, ומדאצטריך קרא למישרי להו] - מכלל דכולי עלמא אסור.

(מועד קטן טו, א)
מנודין ומצורעין (מצורעין - אף על גב דכתיב [ויקרא יג, מה] וראשו יהיה פרוע - הא דריש ליה
לקמן להאי פרוע למילתא אחריתי) - מה הן בתספורת? (להכי קאמר להו בהדדי: משום דפשיט
להו בהדדי).
תא שמע: 'מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס'.
(סיפא דברייתא היא נדומה למסכת שמחות פ"ה ה"ג) מנודה שמת - בית דין סוקלין את
ארונו; רבי יהודה אומר: לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של
עכן (דכתיב (יהושע ז) ויקימו עליו גל אבנים גדול), אלא בית דין שולחין ומניחין
אבן גדולה על ארונו, ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו - בית
דין סוקלין את ארונו.

אבל חייב בעטיפת הראש, מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל (יחזקאל כד, יז) [האנק
דם מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך ונעליך תשים ברגליך] ולא תעטה על שפם [ולחם אנשים לא
תאכל] - מכלל דכולי עלמא מיחייבי.

מנודה, מהו בעטיפת הראש?
אמר רב יוסף: תא שמע: 'והן מתעטפין' (מפורש במסכת תענית יד, ב), לאחר שהתענו
שלש עשרה תעניות צבור) ויושבין כמנודין וכאבלים עד שירחמו עליהם מן
השמים!
אמר ליה אביי: דלמא מנודה לשמים (כי הני) שאני, דחמיר (ולהכי צריכי
עטיפת הראש, אבל אחרים - אינן צריכין עטיפת הראש)?

מצורע, מהו בעטיפת הראש?

תא שמע: ' (ויקרא יג, מה) [והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע] ועל שפם יעטה [נטמא טמא יקרא] - מכלל שחייב בעטיפת הראש (יעטה - משמע עטיפת הראש) ! שמע מינה.

אבל אסור להניח תפילין, מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל (יחזקאל כד, יז) [האנק דם מתים אבל לא תעשה] פארך חבוש עליך וינעליך תשים בגליך ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל [פארך - זה תפילין] - מכלל דכולי עלמא אסור.

מנודה מהו בתפילין?
תיקו.

מצורע מהו בתפילין?

תא שמע: ' (ויקרא יג, מה) [אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע] ועל שפם יעטה ונטמא טמא יקרא] - לרבות כהן גדול.
בגדיו יהיו פרמים - שיהיו מקורעים;
וראשו יהיה פרוע - אין פריעה אלא גידול שער, דברי רבי אליעזר;
רבי עקיבא אומר: נאמרה הוייה בראש ונאמרה הוייה בבגד; מה הוייה האמורה בבגד = דבר שחוץ מגופו, אף הוייה (האמורה) בראש [וראשו יהיה פרוע משמע מגולה, כענין דכתיב ופרע את ראש האשה (במדבר ה, יח)] = דבר שחוץ מגופו (ולא אמרין משער, שהוא מגופו) ; מאי לאו אתפילין (שיהא ראשו מגולה מתפילין)?

אמר רב פפא: לא, אכומתא וסודרא (כלומר: שיהא ראשו מגולה מכומתא וסודרא, אבל תפילין מניח).

אבל אסור בשאילת שלום, דקאמר ליה רחמנא ליחזקאל (יחזקאל כד, יז) [האנק דם מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך וינעליך תשים בגליך ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל] (כלומר: בדבר זה תנהוג אבילות: שתדום ולא תשאל לשלום);

מנודה מהו בשאילת שלום?

אמר רב יוסף: תא שמע (דחני גבי תעניות): ' (הן יושבין כמנודין ואבלים כו')
ובשאילת שלום שבין אדם לחברו כבני אדם הנזופין למקום'.
אמר ליה אביי: דלמא מנודה לשמים שאני, דחמיר?

מצורע מהו בשאילת שלום?

תא שמע: ' (ויקרא יג, מה) [והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע] ועל שפם יעטה [נטמא טמא יקרא] - ('שפם' - משמע) שיהו שפתותיו מדובקות זו בזו: שיהא כמנודה וכאכל, ואסור בשאילת שלום!'
שמע מינה.

וניפשוט מינה למנודה?

אמר רב אחא בר פנחס משמיה דרב יוסף: מי קתני ' (כמנודה) שאסור (בשאילת שלום)? ' [לא כך כתוב אלא] 'שיהא כמנודה וכאכל' קתני, במילי אחרנייתא: 'ואסור' [המצורע] נמי 'בשאילת שלום'.

אבל אסור בדברי תורה, מדקאמר רחמנא ליחזקאל (יחזקאל כד, יז) [האנק דם מתים אבל לא תעשה פארך חבוש עליך וינעליך תשים בגליך ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל].

מנודה מהו בדברי תורה?

אמר רב יוסף: תא שמע: 'מנודה שונה ושונין לו נשכר ונשכרין לו; מוחרם (שמחרימין בחרם לאחר שלשים יום לאחר הנדוי) לא שונה ולא שונין לו, לא נשכר ולא נשכרין לו; אבל שונה הוא לעצמו שלא יפסיק את למודו ועושה לו חנות קטנה כשביל פרנסתו', ואמר רב: זבוני מיא בפקתא דערבות (בשוק של אותו מקום).
שמע מינה.

מצורע מהו בדברי תורה?

תא שמע: ' (דברים ט, ט) [רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך] והודעתם לבניך ולבני בניך [פסוק י] 'יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב [באמר ידוד אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדון ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון] - מה להלן באימה וכיראה וברתת ובזיעה; מכאן

אמרו: הזכין והמצורעין וכו' נדות מותרין לקרות בתורה
ובנביאים ובכתובים ולשנות במדרש ובתלמוד, בהלכות ובאגדות
ובעלי קריין אסורין (לפי שבא להם מחמת שמחה וקלות ראש, וליכא אימה) !
שמע מינה.

אבל אסור בתכבוסת, דכתיב (שמואל ב יד, ב) וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה
ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל ואל תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים
מתאבלת על מת.

מנודין ומצורעין מה הן בתכבוסת?
תא שמע: 'מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס' - שמע מינה.

אבל חייב בקריעה, דקאמר להו רחמנא לבני אהרן (ויקרא יו, ו) [ויאמר משה אל
אהרן ולא לעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם] לא תפרמו [ולא תמתו ועל כל העדה יקצף
ואחיהם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף] - מכלל דכולי עלמא מיחייבי.

מנודה מהו בקריעה?
תיקו.

מצורע מהו בקריעה?
תא שמע: (ויקרא יג, מח) [והצורע אשר בו הנגע] בגדיו יהיו פרמים [וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה
וטמא טמא יקרא] - שיהו מקורעין!
שמע מינה.

אבל חייב בכפיית המטה, דתני בר קפרא:

(מועד קטן טו, ב)
'דמות דיוקני נתתי בהן (בצלם אלהים עשה את האדם) (בראשית טו, ו) ובעונותיהם
הפכתיה כפו מטותיהן עליה';

מנודה ומצורע מה הן בכפיית המטה?
תיקו.

אבל אסור בעשיית מלאכה, דכתיב (עמוס ח, י) והפכתי חגיכם לאבל [וכל שיריכם לקינה
והעליתי על כל מתנים שק ועל כל ראש קרחה ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר]: מה חג
אסור במלאכה - אף אבל אסור במלאכה.

מנודה מהו בעשיית מלאכה?
אמר רב יוסף: תא שמע: 'כשאמרו (חכמים) גבי עברו אלו ולא נענו' (תענית פ"א מ"ד, דף
יג, א) אסור בעשיית מלאכה - לא אמרו אלא כיום, אבל בלילה מותר;
וכן אתה מוצא במנודה ובאבל; מאי, לאו אכולהו (קאמר: דמנודה אסור)?
לא, אשאר (דקתני: אעטיפת הראש, דאמרינן התם [תענית יד, ב]: בתענית צבור מתעטפין ויושבין
כמנודין);

תא שמע: 'מנודה שונה ושונין לו, נשכר ונשכרין לו'
שמע מינה.

מצורע מהו בעשיית מלאכה?
תיקו.

אבל אסור ברחיצה, דכתיב (שמואל ב יד, ב) [וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר
אליה התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל] ואל תסוכי שמן [והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת],
ורחיצה בכלל סיכה (דכתיב ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו) (תהלים קט"ח).

מנודה מהו ברחיצה?
אמר רב יוסף: תא שמע: 'כשאמרו (בתענית צבור) 'אסור ברחיצה' - לא
אמרו אלא כל גופו, אכל פניו ידיו ורגליו מותר, וכן אתה מוצא
במנודה ובאבל - מאי, לאו אכולהו (ארחיצה נמי, דמנודה אסור)?

לא אשאר (אשאר קאמר דמנודה אית ליה דין דהני דתעניות צבור).
מצורע מהו ברחיצה?

תיקו.

אבל אסור בנעילת הסנדל?
מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל (יחזקאל כד, יז) [האנק דם מתים אָבֶל לא תעשה פֶּאָרְךָ חבוש
עֲלֶיךָ] וְנִעְלֶיךָ תְּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ [ולא תעטה על שפם ולחם אנשים לא תאכל] - מכלל דכולי
עלמא אסור!
מנודה מהו בנעילת הסנדל
אמר רב יוסף: תא שמע: כשאמרו (בתענית צבור) אסור בנעילת הסנדל -
לא אמרו אלא בעיר, אבל בדרך - מותר; הא כיצד? - יצא לדרך
נועל, נכנס לעיר - חולץ, וכן אתה מוצא במנודה ובאבל' - מאי,
לאו אכולהו?
לא, אשאר.
מצורע מהו בנעילת הסנדל?
תיקו.

אָבֶל אסור בתשמיש המטה דכתיב (שמואל ב יב, כד) וַיִּנָּחֵם דָּוִד אֶת בֵּית שָׁבַע אֲשֶׁתוֹ וַיָּבֵא
אֵלָיו [וישכב עמה ותלד בן ויקרא ותקרא את שמו שלמה וה' אהבו] (ויבא אליה - לאחר אבילות) -
מכלל דמעיקרא אסור.
מנודה מהו בתשמיש המטה?
אמר רב יוסף: תא שמע: 'כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר -
מְנוּדִין הָיוּ (למקום)' - ושימשו מטותיהן!
אמר ליה אביי: ודלמא מנודה לשמים שאני, דקיל?
קיל?!? והא אמרת חמיר?
ספוקי מספקא ליה (אי קיל אי חמיר), זיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא
קמדחי ליה (דלקולא אזלי בהדיהו).

מצורע מהו בתשמיש המטה?
תא שמע, דתניא [ספרא מצורע פרשתא ב ה"א]: (ויקרא יד, ח) וְכִבֹּס הַמִּטָּה אֶת בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת כָּל שְׁעָרוֹ
וְרָחַץ בַּמִּים וְטָהַר וְאַחֵר יָבֹא אֶל הַמִּחְנֶה [וְיָשֹׁב מִחוּץ לָאֹהֶל] [שְׁבַעַת יָמִים] - שִׁיְהָ כַּמְנוּדָה
וְכַאֲבָל, וְאִסּוּר בַּתְּשֻׁמִּישׁ הַמִּטָּה; וְאִין 'אֵהְלוּ' אֵלָּא אֲשֶׁתוֹ, שְׁנֵאמַר (דברים
ה, כו) לֹךְ אִמֹּר לָהֶם שׁוּבוּ לָכֶם לָאֹהֲלֵיכֶם' - שמע מינה.
וניפשוט נמי למנודה?
אמר רב הונא בריה דרב פנחס משמיה דרב יוסף: מי קתני
'שאסור'?
'שיהא כמנודה וכאבל' במילי אחרנייתא - ואסור נמי בתשמיש
המטה.

אָבֶל אינו משלח קרבנותיו, דתניא: 'דבי שמעון אומר: 'שלמים'
(לפיכך נקראים 'שלמים') - בזמן שהוא שלם (שלם בדעתו, שדעתו מיושבת עליו) ולא
בזמן שהוא אונן'.
מנודה מהו שישלח קרבנותיו?
אמר רב יוסף: תא שמע: 'כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר -
מְנוּדִין הָיוּ, ושלחו קרבנותיהן.
אמר ליה אביי: ודלמא מנודה לשמים שאני, דקיל?
'קיל'? והאמרת חמיר?!?
ספוקי מספקא ליה, ומדחי ליה.
מצורע מהו שישלח קרבנותיו?
תא שמע: דתניא: '[יחזקאל מד, כו]: וְאַחֲרֵי טְהָרְתוֹ שְׁבַעַת יָמִים יִסְפְּרוּ לוֹ [לעיל מיניה (יחזקאל מד, כה)]
כְּתִיב: וְאַל מֵת אָדָם לֹא יָבֹא לְטִמְאַה [כִּי אִם לְאָב וּלְאִם וּלְבֶן וּלְבַת לְאִחַ וּלְאֲחוֹת אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ
יִטְמְאוּ], וּבִכְהֵן מִשְׁתַּעֵין [וְאַחֲרֵי טְהָרְתוֹ] (דהיינו) אַחֵר פְּרִישְׁתוּ מִן הַמֵּת, שְׁבַעַת יָמִים יִסְפְּרוּ
לוֹ - אֵלּוּ שְׁבַעַת יָמֵי סְפִירוֹ (משפיריש מן המת מוהין שבעת ימי הזאתו: שבעת ימים אחרים
יספרו לו; מדאפקיה רחמנא בלשון 'ספירה' ולא נקט 'הזאה' - שמעינן: שבעת ימי ספירו אם נצטרע); (יחזקאל
מד, כו) וּבָיִים בָּאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ אֶל הַחֲצֵר הַפְּנִימִית לְשֶׁרֶת בִּקְדֹשׁ יִקְרִיב חֲטָאתוֹ [נָאִם ה' אֱלֹקִים] (- כתיב
בכהן גדול) -

(מועד קטן טז, א)
זו עשירית האיפה שלו (שמביא כהן הדיוט כשמחנכין אותו לעבוד תחילה, כדכתיב (ויקרא ו, יג)
זֶה קֶרְבֶּן אֹהֶל וּבְנָיו אֲשֶׁר יִקְרְבוּ לָהּ בַּיּוֹם הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ עֲשִׂירֵת הָאִפָּה, ואמרין (מנחות נא, ב): וּבְנָיו - לרבות
עשירית האיפה של כהן הדיוט לחינוך; ולא אקראי דלעיל קאי, אלא מצות כהנים בעלמא הוא, דקאמר
יחזקאל, אלמא שלא היה יכול להקריב קרבנו עשירית האיפה עד שנטהר מטומאת מת, והוא הדין מצרעתו),
דברי רבי יהודה; רבי שמעון אומר: כבאו יקריב - בזמן שראוי

לביאה - ראוי להקרבה, בזמן שאינו ראוי לביאה - אינו ראוי להקרבה'.

אמר רבא (אידי דאירי במנודה מפרש להו) :
מנלן דמשריין שליחא דבי דינא ומזמנינן ליה לדינא (לבעל דין) ?
דכתיב (במדבר טז, יב) וישלח משה לקרא לדתן ולעבירם בני אלעזר [ויאמרו לא נעלה].

ומנלן דמזמנינן לדינא ?
דכתיב : (במדבר טז, טז) ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך [היו לפני ה' אתה והם ואהרן מחר]
לקמי גברא רבה - דכתיב לפני ה' ;
את ופלניא - דכתיב אתה והם ואהרן ;
דקבעינן זימנא - דכתיב מחר ;
זימנא בטר זימנא (דאי לא אתי ההוא זימנא - קבעינן ליה זימנא אחריתי) - דכתיב (ירמיהו
מו, יז) קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד [קראו שם - שמתא, כלומר: שמתא לפרעה
שהעביר המועד, כלומר: שהעביר אותו מועד ששמו אחר מועד ראשון] ;

ומנלן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא (כלומר, שחירף שליח בית דין) ואתי
ואמר (ושליח אמר "חירפני") - לא מיתחזי כלישנא בישא ?
דכתיב (במדבר טז, יד) [אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם] העיני
האנשים ההם תנקר [לא נעלה] (אי לאו דשליח דאמר ליה למשה - משה לא הוה ידע) .

ומנלן דמשמתינן ?
דכתיב (שופטים ה, כג) אורו מרוז [אמר מלאך ה' ארו ארו ישיבה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה'
בגבורים],
"דהכי סברא דגברא רבה" (דעת פלוני, שבא לנדות את פלוני, דצריך לנדותו משמו של אותו
חכם) ?
דכתיב [אמר מלאך ה' (ברק אמר לשמתו, שהוא שלוחו של מקום) ;

ומנלן דמחרמינן (ב'ארוז') ?
דכתיב ארו ארו ;
דאכיל ושתי בהדיה וקאי בארבע אמות ידיה ?
דכתיב ישיבה ;

ומנלן דפרטינן חטאיה בציבורא (דאמרי לאנשי עירו: משום הכי והכי משמתינן ליה) ?
דכתיב כי לא באו לעזרת ה', ואמר עולא : בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק
למרוז !
איכא דאמרי: גברא רבה הוה, ואיכא דאמרי כוכבא הוה (מזליה
דסיסרא), שנאמר (שופטים ה, כ) מן שמים נלחמו הכוכבים [ממסלותם נלחמו עם סיסרא] .

ומנלן דמפקרינן נכסיה (דמאן דלא ציית להו לרבנן) ?
דכתיב (עזרא י, ח) וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו והוא
יבדל מקהל הגולה (יחרם כל רכושו - דהפקר בית דין הפקר; מהכא נפקא לן בכל דוכתי) .

ומנלן דנצינן ולייטינן ומחינן ותלשינן שיער ומשבעינן ?
דכתיב (נחמיה יג, כה) ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם [באלהים אם תתנו
בנתיכם לבניהם ואם תשאנו מבנתיכם לבניהם ולכם] (ואריב עמם ואקללם - לאותם שהושיבו נשים
נכריות)

ומנלן דכפתינן (ידיו ורגליו) ואסרינן (שקושרין אותו על העמוד להלקותו) ועבדינן
הרדפה (קא מפרש רב יהודה בריה דרב שמואל: לרודפו מיד, דכיון דלא ציית דינא - מנדין אותו) ?
דכתיב (עזרא ז, כב) [וכל די לא להוא עבד דתא די אלהך ודתא די מלכא אספרנא דינה להוא מתעבד מנה]
הן למות הן לשרשו לשרשי הן לענש נכסין ולאסורין ;
מאי 'לשרשי' ?

אמר אדא מרי אמר נחמיה בר ברוך אמר רב חייא בר אבין אמר רב
יהודה: הרדפה .
מאי הרדפה ?

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: מנדין
לאלתר, ושוניין (ומנדין אותו פעם אחרת) לאחר שלשים, ומחרימיין לאחר
ששים .

אמר ליה רב הונא בר חנינא: הכי אמר רב חסדא: מתריין ביה שני
וחמישי ושני ;

הני מילי לממונא (שחייב ממון לחבירו, ולא רצה לשלם על פי בית דין), אבל לאפקירותא (מבזה תלמידי חכמים) – לאלתר.

ההוא טבחא דאיתפקר ברב טובי בר מתנה; אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו; לסוף אזל – פייסיה לבעל דיניה. אמר אביי: היכי ליעביד? לישרי ליה? לא חל שמתא עליה תלתי יומין (ואין שמתא פחותה משלשים יום)! לא לישרי ליה? קא בעו רבנן למיעל (שצדיקין לו)!

אמר ליה לרב אידי בר אבין: מידי שמיע לך בהא? אמר ליה: הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל: טוט אסר וטוט שרי (כלומר: מצי למישרי ליה אף על גב דלא חל עליה שלשים יום, דאותו שופר שנדוהו יכול להתיר לו, ומישרי ליה בתוך שלשים יום).

אמר ליה: הני מילי לממונא, אבל לאפקירותא עד דחילא שמתא עליה תלתי יומין!

אלמא קסבר אביי: הני בי תלתא דשמיתו – לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה (מדמהדר איהו נפשיה למישרי),

דאיבעיא להו: הני בי תלתא דשמיתו – מהו למיתי תלתא אחריני ושרו ליה?

תא שמע: 'מנוודה לרב מנוודה לתלמיד, מנוודה לתלמיד אינו מנוודה לרב; מנוודה לעירו מנוודה לעיר אחרת, מנוודה לעיר אחרת אינו מנוודה לעירו; מנוודה לנשיא – מנוודה לכל ישראל, מנוודה לכל ישראל אינו מנוודה לנשיא; רבן שמעון בן גמליאל אומר: אחד מן התלמידים שנידה ומת – חלקו אינו מופר' שמע מינה תלת:

שמע מינה תלמיד שנידה לכבודו (ולא לשם שמים, אלא שהתירז נגדו ודאי) – נידוי נידוי (כיון דתני אין מנודה לרב' ודאי לא נידה אלא בשביל כבודו, דאי במילי דאיסורא – הוי כמי שמנודה לרב: דאין חכמה ואין תבונה ואין עצה [לנגד ה'] (משלי כא, ל), וקתני: אין מנודה לרב' – אבל לכולי עלמא – מנודה);

ושמע מינה: כל אחד ואחד מיפר חלקו (מדקתני: חלקו אינו מופר);

ושמע מינה: הני בי תלתא דשמיתו – לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה (מדקתני: חלקו אינו מופר לעולם' – אפילו שרו ליה אחריני).

אמר אממר: הלכתא: הני בי תלתא דשמיתו – אתו בי תלתא אחריני ושרו ליה.

אמר ליה רב אשי לאממר: והא תניא 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: אחד מן התלמידים שנידה ומת – חלקו אינו מופר', מאי לאו אינו מופר כלל?

לא! עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה.

תנו רבנן: 'אין נידוי פחות משלשים יום, ואין נזיפה (גערה, כדלקמן) פחות משבעה ימים, ואף על פי שאין ראייה לדבר – זכר לדבר, שנאמר (במדבר יב, יד) [ויאמר ה' אל משה] ואביה יק יק בפניה הלא תכלם שבעת ימים [תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף].

אמר רב חסדא: נידוי שלנו (בני בבל) – כנזיפה שלהן (ארץ ישראל), ונזיפה דידהו – שבעה.

ותו לא? והא רבי שמעון בר רבי ובר קפרא הוו יתבי וקא גרסי קשיא להו שמעתא; אמר ליה רבי שמעון לבר קפרא: דבר זה צריך רבי (רבי – אבוה דרבי שמעון הוה)!

אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון: ומה רבי אומר בדבר זה (אין רבי בעולם היודע דבר זה)?

אזל, אמר ליה לאבוה (לפי תומו, ולא משום לישנא בישא); איקפד! אתא בר קפרא לאיתחזוי ליה (לבקר את רבי, שהיה חולה, שקבל עליו יסורין), אמר ליה: בר קפרא! איני מכירך מעולם! (רמז לו שאינו רוצה לראותו);

ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג נזיפותא בנפשיה תלתי יומין.

שוב פעם אחד גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק; מאי דרש? – (שיר השירים ז, ב) [מה יפּוּ פְּעָמָךְ בְּנִעְלִים בַּת נְדִיב] חמוקי ירכך; כמו חלאים [מעשה ידי אמן]; (חמוקי ירכיך – כמו חמק עבר (שיר השירים ה, ו), מה ירך בסתר –

(מועד קטן טז, ב) אף דברי תורה בסתר (דכתיב בסיפיה דקרא מעשה ידי אמן - התורה מעשה אומנתו של הקדוש ברוך הוא).

יצא רבי חייא ושנה לשני בני אחיו בשוק לרב ולרבה בר בר חנה (רב - בר אחוה דרבי חייא דהוא בר אחתיה, ורבה בר בר חנה בר אחוה דרבי חייא [דלאו] בר אחתיה, כדאמרינן בסנהדרין); שמע רבי - איקפד.

אתא רבי חייא לאיתחזויי ליה, אמר ליה: עי יא (כך כינה שמו של רבי חייא, לשון גנאי), מי קורא לך בחוץ? (כלומר: צא מכאן!)

ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין; ביום תלתין שלח ליה: תא (בוא אלי)! הדר שלח ליה דלא ליתי.

מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר? מעיקרא סבר מקצת היום ככולו, ולבסוף סבר לא אמרינן מקצת היום ככולו.

לסוף אתא, אמר ליה: אמאי אתית? אמר ליה: דשלח לי מר דליתי! והא שלחי לך דלא תיתי?

אמר ליה זה ראיתי וזה (שליח שני) לא ראיתי; קרי עליה (משלי טז, טז) בְּרָצוֹת יָדוֹ דְּרָכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבוֹ יִשְׁלַם אֹתוֹ (כי הוא על כרחו בא).

מאי טעמא עבד מר הכי (דשנית בשוק)? אמר ליה: דכתיב (משלי א, כ) חֲקָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה [בְּרַחְבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ]; אמר ליה: אם קרית לא שנית, ואם שנית לא שילשת, ואם שילשת לא פירשו לך!

חֲקָמוֹת בַּחוּץ תִּרְנָה - כדרבא, דאמר רבא: כל העוסק בתורה מבפנים תורתו מכרזת עליו מבחוץ.

והא כתיב (ישעיהו מח, טז) [קְרָבוּ אֵלַי שְׁמַעוּ זֹאת] לֹא מֵרָאשׁ בְּסִתְרֵי דְּבִרְתִּי [מַעַת הָיְתָה שָׁם אֲנִי וְעַתָּה אֲדֹנָי יְדוֹד שְׁלַחְנִי וְרוּחוֹ]!

ההוא ביומי דכלה (דרשה שהכל מצויין שם).

ורבי חייא, האי חמוקי ירכיך [שיר השירים ז, ב] [מָה יָפוּ פְעָמֶיךָ בְּנָעֲלִים בֵּת נָדִיב חֲמוּקֵי יָרֵכְךָ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֶן] מאי עבד לה?

מוקי לה בצדקה ובגמילות חסדים (דמיבעי למיעבד בסתר).

אלמא נזיפה דידהו תלת יומין! נזיפת נשיא שאני.

ונזיפה דידן כמה הוי?

חד יומא, כי הא דשמואל ומר עוקבא, כי הוו יתבי גרסי שמעתא, הוה יתיב מר עוקבא קמיה דשמואל ברחוק ארבע אמות (מר עוקבא - כתלמיד לשמואל, דשמואל גדול בתורה יותר ממר עוקבא), וכי הוו יתבי בדינא הוה יתיב שמואל קמיה דמר עוקבא ברחוק ארבע אמות (משום דמר עוקבא היה נשיא [ראש הגולה]), והוו חייקי ליה דוכתא (מנמיכין לו מקום כשיושב בדין) למר עוקבא בציפתא ויתיב עילויה כי היכי דלישתמען מיליה (דשמואל רביה בתורה); כל יומא הוה מלוי ליה מר עוקבא לשמואל עד אושפיזיה; יומא חד איטריד (מר עוקבא) בדיניה (שהיה מחשב בדין, ולא אידכר ליה למיזל בתר שמואל), הוה אזיל שמואל בתריה; כי מטא לביתיה אמר ליה: "לא נגה לך (כלומר: לא סגי לך דאזילנא בתוך)? לישרי לי מר בתיגריה (הב לי רשותא למיהדר)"; ידע (מר עוקבא) דנקט (שמואל) מילתא בדעתיה (משום דאזיל בתריה), נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא.

ההיא איתתא דהוות יתבה בשבילא, הוות פשטה כרעה וקא מניפה חושלאי, והוה חליף ואזיל צורבא מרבנן ולא איכנעה מקמיה; אמר: כמה חציפא ההיא איתתא! אתאי לקמיה דרב נחמן, אמר לה: מי שמעת שמתא מפומיה (אי שמית לך)? אמרה ליה: לא!

אמר לה: זילי נהוגי נזיפותא חד יומא בנפשיך.

זוטרא בר טוביה הוה קפסיק סידרא (לימד פרשיות) קמיה דרב יהודה; כי מטא להאי פסוקא (שמואל ב כג, א) וְאֵלֶּה דְּבָרֵי דָּוִד הָאֲחֵרִים [נֶאֱמַר דָּוִד בֶּן יִשִׁי וְנֶאֱמַר הַגִּבֹּר הָקָם עַל מְשִׁיחַ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְנָעִים זְמֵרוֹת יִשְׂרָאֵל] - אמר ליה: אחרונים? מכלל דאיכא

ראשונים (והלא לא מצינו שאמר דוד 'דברי' אלא במקרא זה, 'דברי' - לשון נבואה); ראשונים
מאי נינהו?
שתיק ולא אמר ליה ולא מידי;
הדר אמר ליה: אחרונים מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי היא?
אמר ליה: מאי דעתך? דלא ידע פירושא דהאי קרא - לאו גברא רבה
הוא!
ידע דנקט מילתא בדעתיה - נהג נזיפותא בנפשיה חד יומא.

ודאתן עלה ושנגענו בזה, מיהא 'אחרונים' - מכלל דאיכא ראשונים,
ראשונים מאי היא?
(שמואל ב כב, א) וַיִּדְבֹּר דָּוִד לֵה' אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּל ה' אֹתוֹ מִכַּף כָּל אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל;
אמר לו הקב"ה לדוד: דוד! שירה אתה אומר על מפלתו של שאול?
אלמלי אתה שאול (שנולדת במזל) והוא דוד (שנולד במזל שלך) - איבדתי כמה
דוד מפניו (שהוא צדיק ממך)! היינו דכתיב (תהלים ז, א) שִׁגִּיֹן לְדָוִד אֲשֶׁר שָׁר לֵה' עַל
דְּבָרֵי כּוֹשׁ בֶּן יִמִּינִי (שגיון - שגגה היתה לו); וכי כוש שמו? והלא שאול שמו? !
אלא: מה כושי משונה בעורו - אף שאול משונה במעשיו (צדיק גמור);
כיוצא בדבר אתה אומר: (במדבר יב, א) וַתִּדְבַּר מֶרְסִי וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית
אֲשֶׁר לָקַח [כי אשה כשית לקח]; וכי כושית שמה? והלא ציפורה שמה! אלא מה
כושית משונה בעורה - אף ציפורה משונה במעשיה;
כיוצא בדבר אתה אומר: (ירמיהו לח, ז) וַיִּשְׁמַע עֲבַד מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי [איש סריס והוא בבית המלך]
כִּי נִתְּנָה אֶת יִרְמְיָהוּ אֶל הַבּוֹר וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן; וכי כושי שמו? והלא צדקיה
שמו! אלא מה כושי משונה בעורו - אף צדקיה משונה במעשיו;
כיוצא בדבר אתה אומר: (עמוס ט, ט) הֲלוֹא כִּבְנֵי כְשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל [נאם ה' הלא
את ישראל העליתי מארץ מצרים ופִלְשִׁתִּים מִכַּפְתּוֹר וְאַרְם מִקִּיר]; וכי כושיים שמו? והלא
ישראל שמו! אלא מה כושי משונה בעורו - אף ישראל משונין
במעשיהן מכל האומות.

ספרי במדבר פיסקא צט
על אודות האשה הכושית, מגיד הכתוב שכל מי שהיה רואה אותה היה מודה בניייה, וכן הוא אומר
אבי מלכה ואבי יסכה (בראשית יא, כט) [שאיין ת"ל יסכה] אלא שהכל סכין ביופיה שנאמר וייראו אותה
שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה (בראשית יב, טו). ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: 'צפורה'
צפו וראו מה נאה 'האשה הכושית', וכי כושית היתה והלא מדיינית היתה שנאמר ולכהן מדין שבע
בנות (שמות ב, טז) ומה תלמוד לומר: כושית? - אלא מה כושי משונה בעורו כך צפורה משונה בניה ויותר
מכל הנשים; כיוצא בו אתה אומר שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני (תהלים ז, א) וכי כושי
היה? - אלא מה כושי משונה בעורו - אף שאול משונה במראיו, שנאמר משכמו ומעלה גבוה מכל העם
(שמואל א' ט, ט)
כיוצא בו אתה אומר הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל (עמוס ט, ט) וכי כושים היו? - אלא מה כושי
משונה בעורו - אף ישראל משונים במצוות יותר מכל אומות העולם;
כיוצא בו אתה אומר וישמע עבד מלך הכושי איש סריס (ירמיה לח, ז) וכי כושי היה? - אלא מה כושי
משונה בעורו - כך היה ברוך בן נריה משונה במעשיו יותר מכל בני פלסין של מלך.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב (שמואל ב כג, א) [וְאֵלֶּה דְּבָרֵי דָּוִד הָאֲחֻזִּינִים] נָאֻם דָּוִד בֶּן יִשִׁי וְנָאֻם הַגִּבֹּר הַקָּם עַל מְשִׁיחַ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְנִעְמִים זְמֵרוֹת
יִשְׂרָאֵל? - נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה (שהוא שב תחלה, ונתן דרך
לשבים, כדאמרין בפרק קמא דעבודה זרה (דף ב, א): ולא דוד ראוי לאותו מעשה, אלא שאם חטא יחיד, אומרים
לו: כלך אצל דוד, שמחל לו הקדוש ברוך הוא אותו עון, אף אתה חזור בתשובה).

(שמואל ב כג, ג) אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לִי דְבַר צוּר יִשְׂרָאֵל מוֹשֵׁל בְּאָדָם צָדִיק מוֹשֵׁל יְרֵאת אֱלֹהִים; מאי
קאמר?
אמר רבי אבהו: הכי קאמר: אמר אלהי ישראל: לי דבר צור ישראל:
אני מושל באדם, מי מושל בי? - צדיק: שאני גוזר גזרה ומבטלה
(צדיק מבטלה).

(שמואל ב כג, ח) אֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד יוֹשֵׁב בַּשָּׁבֶת [תחכמני ראש השלשי הוא עדינו העצנו העצני
על שמנה מאות חלל בפעם אחד אחת]; מאי קאמר?
אמר רבי אבהו: הכי קאמר: אֵלֶּה שְׁמוֹת הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִד יוֹשֵׁב בַּשָּׁבֶת - בשעה
שהיה יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות אלא על
גבי קרקע (עירא היאירי הוה מתני לדוד אגבי כרים וכסתות, ודוד הוה מתני לרבנן על גבי קרקע),
דכל כמה דהוה רביה עירא היאירי קיים - הוה מתני להו לרבנן
על גבי כרים וכסתות; כי נח נפשיה הוה מתני דוד לרבנן והוה
יתיב על גבי קרקע; אמרו ליה: "ליתיב מר אכרים וכסתות"! לא
קביל עליה;

תַּחֲמַנִּי - אמר רב: אמר לו הקב"ה: הואיל והשפלת עצמך - תהא כְמוֹנִי: שאני גוזר גזרה ואתה מבטלה!
ראש השלש תהא ראש לשלשת אבות (שהוא הולך לפניהם לעולם הבא);
הוא עֲדִינוּ העצנו הַעֲצָנִי - כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו
כתולעת (כופף עצמו ידיו ורגליו ביחד, ויושב לארץ), ובשעה שיוצא למלחמה היה
מקשה עצמו כעץ;

על שְׁמֹנֶה מאות חֲלָל בַּפֶּעַם אחד אָחַת - שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות
חלל בפעם אחת, והיה מתאנח על מאתים, דכתיב (דברים לב, ז) אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד
אֶלֶף [וְשָׁנִים יִנְיָסוּ רַבָּה אִם כִּי צוּרָם מְכָרָם וְה' הִסְגִּירָם]; יצתה בת קול ואמרה (מלכים א'
טו, ח) [אֲשֶׁר עָשָׂה דָוִד אֶת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה' וְלֹא סָר מִכָּל אֲשֶׁר צִוָּהוּ כָּל יְמֵי חַיָּיו] וְכָּךְ בְּדַבְּרֵי אֲוִיָּה הַחֲתִי
(בדבר אוריה החתי נטלו לו מאתים).

אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו אמר רבי יעקב בר
אחא אמר רבי שמלאי, ואמרי לה אמר רבי תנחום אמר רב הונא
ואמרי לה אמר רב הונא לחודיה:

(מועד קטן יז, א)
תלמיד שנידה לכבודו (כבר פירשתי למעלה) - נדויו נידוי, דתניא:
'מְנוּדָה לְרַב - מְנוּדָה לְתַלְמִיד; מְנוּדָה לְתַלְמִיד - אִינוּ מְנוּדָה
לְרַב'; לרב - הוא דאינו מנודה, הא לכולי עלמא מנודה;
למאי?: אי במילי דשמיא - (משלי כא, ז) אֵין חֲכָמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֲצָה לְנֶגֶד ה'!
אלא לאו לכבוד עצמו!

אמר רב יוסף: צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה (דאמר ליה: "את מחייבת לי
הכי והכי") במילתא דפסיקא ליה (שודאי הוא לו, ולא 90 פק).
ההוא צורבא מרבנן דהו סנו שומעניה (שיוצאין עליו שמועות רעות), אמר
רב יהודה: היכי ליעביד?: - לשמתיה? צריכי ליה רבנן (דאתריה, דהוה
רבהון)! לא לשמתיה? קא מיתחיל שמא דשמיא!
אמר ליה לרבה בר חנה: מידי שמיע לך בהא?
אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב (מלאכי ב, ז) כִּי שִׁפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ
דַּעַת וְתוֹרָה יִבְקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מִלֶּאֱךָ ה' צִבְאוֹת הוּא? - אם דומה הרב למלאך ה' -
יבקשו תורה מפיו, ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו (הואיל וסנו שומעניה
- הא דצריכי ליה רבנן לאו כלום הוא, דמוטב דלא ילפי מיניה); שמתיה רב יהודה; לסוף
איחלש רב יהודה, אתו רבנן לשיולי ביה, ואתא איהו (האי מנודה)
נמי בהדיהו; כד חזיה רב יהודה - חייך; אמר ליה: לא מסתייך
דשמתיה לההוא גברא אלא אחוכי נמי חייך ביי?!
אמר ליה: לאו בדידך מחייכנא, אלא דכי אזלינא לההוא עלמא -
בדיחא דעתאי דאפילו לגברא כוותך לא חניפי ליה!
נח נפשיה דרב יהודה, אתא לבי מדרשא, אמר להו: שרו לי!
אמרו ליה רבנן: גברא דחשיב כרב יהודה ליכא הכא דלישרי לך,
אלא זיל לגביה דרבי יהודה נשיאה דלישרי לך!
אזל לקמיה, אמר ליה לרבי אמי: פוק עיין בדיניה: אי מיבעי
למישרא ליה - שרי ליה;

עיין רבי אמי בדיניה, סבר למישרא ליה; עמד רבי שמואל בר
נחמני על רגליו ואמר: ומה שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים
קלות ראש בנידויה שלש שנים, יהודה חבירינו על אחת כמה וכמה!
אמר רבי זירא: מאי דקמן דאתא האידנא האי סבא בבי מדרשא (כלומר:
היכי מתרמי דעל האי סבא - רבי שמואל בר נחמני, האידנא לבית המדרש), דהא כמה שני לא
אתא! שמע מינה לא מיבעי למישרא ליה (שמע מינה דלהכי איתרמי דאתא האידנא
לבי מדרשא: דלאו מזליה הוא דלישרי ליה); לא שרא ליה.
נפק, כי קא בכי ואזיל - אתא זיבורא וטרקיה אאמתיה (נשכו למנודה
באמתו) - ושכיב.

עיילוהו למערתא דחסידי ולא קיבלוהו (דהדרא עכנא למערתא ולא פתחה פיה),
עיילוהו למערתא דדייני (ראשי בית דין, וחסידים עדיפי מיניהו) - וקיבלוהו;
מאי טעמא (קבלוהו)?

דעבד כרבי אילעאי (בהני שמועות רעות), דתניא: 'רבי אילעאי אומר: אם
רואה אדם שיצרו מתגבר עליו - ילך למקום שאין מכירין אותו
וילבש שחורים ויתעטף שחורים ויעשה מה שלבו חפץ' (עבירה), ואל

יחלל שם שמים בפרהסיא. ' (הואיל ואין מכירין אותו שם - ליכא חלול השם; ואמר לן רבי משום רב האי גאון: ויעשה מה שלבו חפץ - רוצה לומר: דודאי כיון שלבוש שחורים וכו' - אני ערב בדבר שאינו חפץ מכאן ואילך בעבירה!)

'שפחה של בית רבי' מאי היא?
דאמתא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול, אמרה
"ליהוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום ולפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יד),
דתניא: ' (ויקרא יט, יד) [לא תקלל חרש] ולפני עור לא תתן מכשל [ויראת מאלהיך אני ה'] - כמכה
לכנו גדול הכתוב מדכר (דכיון דגדול הוא, שמא מבעט באביו, והוה ליה איהו מכשילו) '.
ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא; אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני; רמא
ביה קלא ולא אשגח ביה, אמר: ליהוי ההוא גברא בשמתא!
אמר ליה: אדרבה ליהוי ההוא גברא בשמתא: אם ממון נתחייבתי
לך, נידוי מי נתחייבתי לך?
אתא לבי מדרשא, אמרו ליה: שלו נידוי, שלך אינו נידוי (דלאו בדינא
שמתי).

ומאי תקנתיה?
זיל לגביה דלישרי לך.
לא ידענא ליה!
אמרו ליה: זיל לגבי נשיאה דלישרי לך, דתניא: 'נידוהו ואינו
יודע מי נידוהו ילך אצל נשיא ויתיר לו נדויו'.

אמר רב הונא: באושא התקינו: אב בית דין שסרח - אין מנדין
אותו, אלא אומר לו: הכבד ושב בביתך [מלכים ב, יד]; הנה הכית את אדם ונשאך
לך, הכבד ושב בביתך ולמה תתגרה ברעה ונפלתה אתה ויהודה עמך (בלשון הזה אומרים לו: "עשה עצמך
כאדם שכבד עליו ראשו, ושב בביתך"; בלשון כבוד אומר לו: לישנא אחרינא: הכבד - התכבד, כבודך שתשב
בביתך); חזר וסרח - מנדין אותו מפני חילול השם.
ופליגא דריש לקיש, דאמר ריש לקיש: תלמיד חכם שסרח - אין
מנדין אותו בפרהסיא, שנאמר (יהושע ד, ח) וְכָשַׁלְתָּ הַיּוֹם וְכָשַׁל גַּם נָבִיא עִמָּךְ לִילָה
[וְדַמִּיתִי אִמָּךְ]: כסהו כלילה (אל תבזה אותו בפרהסיא כלילה: שחשיכה, ואין אדם רואה) .

מר זוטרא חסידא, כי מיחייב צורבא מרבנן שמתא - ברישא משמית
נפשיה (משום יקרא דההוא צורבא מדרבנן) והדר משמית לדידיה; כי הוה עייל
באושפזיה שרי ליה לנפשיה והדר שרי ליה לדידיה.

אמר רב גידל אמר רב: תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו.
אמר רב פפא: תיתי לי דלא שמיתי צורבא מרבנן מעולם!
אלא כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד?
כי הא: דבמערבא מימנו אנגידא (מלקות) דצורבא מרבנן, ולא מימנו
אשמתא (ומלקות יפה להם יותר משמתא, והווי מלקי להו) .
מאי 'שמתא'?

אמר רב: שם מיתה;
ושמואל אמר: שממה יהיה.
ומהניא ביה כי טיחיא בתנורא (כשומן שטוחין את התנור ונבלע בתוכו, שאין יוצא
לעולם, כלומר: מכה לכל מאן דמשמתינן ליה, דלא נפקא מיניה לעולם) .
ופליגא דריש לקיש (דאמר: יוצאה), דאמר ריש לקיש: כשם שנכנסת
במאתים וארבעים ושמונה איברים - כך כשהיא יוצאה יוצאה
ממאתים וארבעים ושמונה איברים; כשהיא נכנסת - דכתיב (יהושע ו, יז)
וְהִיתָה הָעִיר חָרֵם [היא וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ לֶחָרָב הַזֹּנוֹת תִּחְיֶה הִיא וְכָל אֲשֶׁר אֵתָהּ בְּבֵיתָ כִּי הִחַבְּאֲתָהּ אֶת
הַמְּלָאכִים אֲשֶׁר שָׁלְחָנוּ]; 'חרם' בגימטריא מאתים וארבעים ושמונה הוו;
כשהיא יוצאה - דכתיב (חבקוק ג, ב) ה' שְׁמַעְתִּי שְׁמֵעֵךְ יְרֵאתִי ה' פָּעַלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חִיֵּהוּ בְּקֶרֶב
שָׁנִים תוֹדִיעַ בְּרָגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר; 'רחם' בגימטריא הכי הוו.

אמר רב יוסף: שדי שמתא אגנובתא (גנב) דכלבא - ואיהי דידה עבדה
(ומלקי ליה), דההוא כלבא דהוה אכיל מסאני דרבנן ולא הוו קא ידעי
מנו, ושמתו ליה - איתלי ביה נורא בגנובתיה ואכלתיה.

ההוא אַלְמָא דהוה קא מצער ליה לההוא צורבא מרבנן, אתא לקמיה
דרב יוסף, אמר ליה: זיל שמתי!
אמר ליה: מסתפינא מיניה (דגברא אלמא הוא) !

אמר ליה: שקילי פתיחא עליה (כתוב עליו שמתא)!
כל שכן דמסתפינא מיניה!
אמר ליה: שקליה (לכתב שמתא) אחתיה בכדא (תקע בתוך הכד ולא ישמעו)

(מועד קטן יז, ב)
ואחתיה בי קברי (דלא שכיחי תמן אינשי), וקרי ביה אלפא שפורי (כלומר: תקע ביה אלפין שיפורי) בארבעין יומין!
אזיל, עביד הכי - פקע כדא ומית אלמא.
מאי 'שפורי' ?
שנפרעין ממנו;
מאי 'תברא' (למה תוקעין תקיעה ושברים) ?
אמר רב יצחק בריה דרב יהודה: תברי בתי רמי (כלומר: שמתא משבר בתיים גבוהים), דתניא: 'אמר רבן שמעון בן גמליאל: כל מקום שנתנו חכמים עיניהם - או מיתה או עוני'.

והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו:
בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: בשלא היה להם פנאי (דדוקא נקט 'שעלו מטומאתם ברגל' - לפיכך מגלחין, שלא היה להן פנאי לגלח, דעדיין לא עלו מטומאתן) ? או דלמא אף בשהיה להם פנאי (ולא גילחו קודם המועד - מותרים לגלח במועד) ?
אמר ליה: תנינא: 'כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד - בשלא היה להם פנאי, אבל היה להם פנאי - אסורים; נזיר ומצורע - אף על פי שהיה להם פנאי - מותרים, שלא ישהו קרבנותיהן (בתגלחתן עד לאחר הרגל: דנזיר ומצורע אין מביאין קרבנותיהן עד לאחר גילוח, כדכתיב בהו קראי; הלכך לא קנסינן להו בדלא עבדי מקמי רגל, דזימנין דלא עביד קמי רגל, ומיאסרי להו במועד - נמצא שמשוהין הקרבנות ואינן קריבין ביום השמיני בזמן; לפיכך אמרו: מגלח במועד, דמוטב לקרב זמן הקרבה ולא לאחר) '.

תנא: 'הכהן והאכל מותרין בגילוח';
האי אבל היכי דמי? אילימא שחל שמיני שלו בערב הרגל - איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל (דתנן מתניתין (מועד קטן פ"ג מ"ה, דף י"ט, א): 'הקובר מתו... שמונה ימים קודם הרגל - בטלו ממנו גזרת שלשים יום' ומותר בגילוח הואיל וכבר התחיל יום אחד מן השלשים, וזה, הואיל ולא גילח ערב הרגל - לא יגלח ברגל) ! אלא שחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל (והוי אנוס, דלא מצי לגלח בשמיני ערב הרגל - להכי מגלח ברגל) ? - איבעי ליה לגלוחי ערב שבת (שהוא שביעי), דאמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא: הלכה כאבא שאול (דאפילו לא קבר אלא שבועה ימים קודם הרגל - בטלה ממנו גזרת שלשים), ומודים חכמים לאבא שאול (אף על גב דבעו דבעו שמונה) : בשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל (דהוי אנוס) שמוותר לגלח בערב שבת (שהוא שביעי) ? ! לא, צריכא שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל, דאמר רבא (האי תנא דבריייתא, דתני 'אבל מגלח במועד') סבר לה כאבא שאול, דאמר מקצת היום ככולו, ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן (לשבעה ולשלשים, וכיון דכבר התחילו שלשים - איבעי ליה לגלוחי קודם הרגל), וכיון דשבת הוי - אנוס הוא (להכי מגלח במועד) ; תנא דידן (דתני: אלו מגלחין ברגל, ולא אבל) סבר לה כרבנן, דאמרי לא אמרינן מקצת היום ככולו (אלא שבעה שלימין בעינן), ואכתי לא שלים אבילות דשבעה (קודם הרגל, ולא הוי אנוס, דאפילו לא הוי שבת - לא מצי לגלח, להכי אינו מגלח במועד) .

האי כהן היכי דמי? אילימא דשלמים משמרתו ערב הרגל (בשבת, דלעולם לא שלמה משמרה אלא בשבת) - איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל (כלומר בערב שבת, שהוא ערב הרגל, דהא אמרינן (לעיל מועד קטן י"ד, א) 'אנשי משמר אסורין בגילוח, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת') ? !

לא, צריכא דשלמים משמרתו ברגל (כגון דהוי יום חמישי יום ראשון של רגל, דלא מצי לגלח, דהוי יום טוב - ישלים משמרתו בשבת, שהוא יום שלישי לרגל) : תנא דידן (דאמר: אינו מגלח במועד) סבר: כיון דתנן [סוכה פ"ה מ"ז]: 'בשלשה פרקים בשנה (בשלשה רגלים) היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים' (אכתי) כמאן דלא שלים משמרתו ברגל דמי (ועדיין יש לו חלק באימורי רגלים, ולא שלים משמרתו בכל הרגל; להכי אינו מגלח ברגל, כדתנן: אנשי משמר אסורין לגלח), ותנא ברא (דאמר: מותרין לגלח) סבר: אף על גב דשייך בהנך משמרות - משמרתיה מיהא שלימא ליה (שלמים עיקר משמרתו ידידה, להכי מותר בגילוח) .

תנו רבנן: 'כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד - מותרין לגלח בימי אבלן'.

והתניא 'אסורים'?

אמר רב חסדא אמר רב שילא: כי תניא הכא מותרין - בשתכפוהו אבליו.

אי בשתכפוהו אבליו - מאי איריא 'כל אלו שאמרו'?: אפילו כולי עלמא נמי, דתניא 'תכפוהו אבליו זה אחר זה, הכביד שערו - מיקל בתער ומכבס כסותו במים'!?

הא - אתמר עלה: אמר רב חסדא: בתער ולא במספרים, במים ולא בנתר ולא באהל (הא דתני 'תכפוהו אבליו מיקל בתער' ולא במספרים, וקאתי ברייתא דכל הני שמוותין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלו - כשתכפוהו אבליו, ומגלח במספרים);

אמר רב חסדא: זאת אומרת אבל אסור בתכבוסת (מדתני 'תכפוהו אבליו... מכבס כסותו' - מכלל דשאר אבל אסור בתכבוסת).

תנו רבנן: 'כשם שאמרו אסור לגלח במועד - כך אסור ליטול צפורנים במועד, דברי רבי יהודה, ורבי יוסי מתיר; וכשם שאמרו אבל אסור לגלח בימי אבלו - כך אסור ליטול צפורנים בימי אבלו, דברי רבי יהודה; ורבי יוסי מתיר'.
אמר עולא: הלכה כרבי יהודה באבל, והלכה כרבי יוסי במועד. שמואל אמר:

(מועד קטן יח, א)

הלכה כרבי יוסי במועד ובאבל (דמתיר), דאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל.

פנחס אחיה דמר שמואל איתרע ביה מילתא (בפנחס אחיה: דפנחס הוה אבל); על שמואל למישאל טעמא מיניה (לדבר על לבו דפנחס); חזנהו לטופרי צפרניו דהו נפישן ארוכים, אמר ליה: אמאי לא שקלת להו? אמר ליה: אי בדידיה הוה (כלומר: אילו היית אבל) - מי מזלזלת ביה כולי האי (באבילות, דשקלת לטופרך)?

הואי (קהלת יח) [ש'רעה ראיתי תחת השמש] כשגגה ש'יצא מלפני השליט, ואיתרע ביה מילתא (אבילות) בשמואל; על פנחס אחיה למישאל טעמא מיניה, שקלינהו לטופריה, חבטינהו לאפיה (זוקינהו מדוב כעס, והדר מכנס להו, דזורקן רשע), אמר ליה: לית לך ברית כרותה לשפתים?

דאמר רבי יוחנן: מניין שברית כרותה לשפתים? - שנאמר (בראשית כב) ויאמר אברהם אל נערו שבו לכם פה עם החמור ואני והנער גלכה עד כה ונשתחוה ונשובה אליכם - ואיסתייעא מלתא דהדור תרוייהו. סבור מיניה דיד - אין (דיד מותר בימי אבלו משום דמאס), דרגל - לא; אמר רב ענן בר תחליפא: לדידי מפרשא לי מיניה דשמואל: לא שנא דיד ולא שנא דרגל.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: ובגנוסטרא (מספרים) אסור. אמר רב שמן בר אבא [שמעון בר אבא: בבלי שבת קיט, ב; גיטין ה, ב; הרבה בירושלמי]: הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד, ושקלינהו לטופריה בשיניה, וזורקינהו. שמע מינה תלת: שמע מינה מותר ליטול צפרנים בחולו של מועד, ושמע מינה אין בהן משום מיאוס (מדשקל ליה בשיניה), ושמע מינה מותר לזורקן.

איני! והתניא: 'שלשה דברים נאמרו בצפורנים: הקוברן - צדיק, שורפן - חסיד, זורקן - רשע'!?

טעמא מאי? שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל; אשה בי מדרשא לא שכיחא.

וכי תימא 'זימנין דמיכנשי להו ושדי להו אבראי (ועברה עלייהו איתתא אבראי)' - כיון דאשתני (מההוא דזכתא דהו מעיקרא) אשתני (ולא מזקי).

אמר רב יהודה אמר רב: זוג בא מחמתן לפני רבי, ומר זוטרא מתני: זוג בא מחמתן לפני רבי (ומר זוטרא מתני בבביתא דבקשו ממנו צפרנים בימי אבלו, ולא משמיה דרב יהודה),

ובקשו ממנו צפרנים, והתיר להם, ואם בקשו ממנו שפה התיר להם (היה מתיר להם - כלומר: אנא חזינא לדעתיה: אי שאלו לגלח השפה - היה מתיר להם, דאין בהם משום ולא תשחית את פאת זקנך (ויקרא יט, כז)).
ושמואל אמר: אף בקשו ממנו שפה והתיר להם.

אמר אביטול ספרא משמיה דרב <פפא> שפה מזוית לזוית (מסוף הפה לסוף האחר מותר לגלח, שהרי מעכבת אכילה ושתייה, ומאיס).
אמר רבי אמי: ובשפה המעכבת.
אמר רב נחמן בר יצחק: לדידי כשפה המעכבת דמי לי (כל השפה כשפה המעכבת דמי, דאנינא לי דעתי).

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב <פפא>: פרעה שהיה בימי משה - הוא אמה וזקנו אמה ופרמשתקו (אמתו) אמה וזרת, לקיים מה שנאמר (דניאל ד, ט) [בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא עד דברת די ינדעון חייא די שליט עליא עלאה במלכות אנושא אנשא ולמן די יצבא יתננה] וישפל אנשים יקים עליה עלה.

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב <פפא>: פרעה שהיה בימי משה - אמגושי היה שנאמר (שמות ח, טז) [ולאמר ה' אל משה השקם בבקר והתניצב לפני פרעה] הנה יוצא המימה [ואמרת אלי לה אמר ה' שלח עמי ויעבדני] (מחלוקת במסכת שבת (עה, א), חד אמר: חרשי, להכי יוצא ליאור בשביל מכשפות, ואידך אמר: גידופי, להכי יוצא, שאומר: לי יארי ואני עשיתיני [יחזקאל כט, ג]).

ואלו מכבסין במועד: הבא ממדינת הים:
אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: מי שאין לו אלא חלוק אחד - מותר לכבסו בחולו של מועד.

מתיב רבי ירמיה: 'אלן מכבסין במועד: הבא ממדינת הים כו':
הני - אין, מי שאין לו אלא חלוק אחד - לא!
אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה: אסברה לך: מתניתין (דקתניאלו מכבסין) - אף על גב דאית ליה תרי ומטנפי (אבל מי שאין לו אלא חלוק אחד - דכולי עלמא שרי).

שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן: כלי פשתן מותר לכבסן בחולו של מועד (דלא נפיש טירחא).
מתיב רבא: 'מטפחות הידים' (שמנגבין בהן ידים, משום דמאיס), מטפחות

(מועד קטן יח, ב)
הפפאיים (של פשתן), (גירסת רש"י): מטפחות הספוג (שמנגבין בהן עצמן כשיוצאין מבית המרחץ) ושעלו מטומאתן (במועד) הני - אין, (אבל שאר) כלי פשתן - לא!

אמר ליה אביי: מתניתין - אפילו דשאר מיני (כלומר: מטפחות דשאר מיני - כגון דצמר - אף על גב דנפיש טירחא - שרי לכבס, אבל שאר כלים דשאר מיני - לא; אבל כלי פשתן שרי לכבס).

אמר בר הדיא: לדידי חזי לי ימה של טבריה דמפקי לה משיכלי (ספלים) דמני כיתנא בחולא דמועדא.

מתקיף לה אביי: מאן לימא לן דברצון חכמים עבדי? דלמא שלא ברצון חכמים עבדי?

משנה:

ואלו כותבין במועד:

קדושי נשים (שכתב בשטר: "הרי את מקודשת לי"; דאשה נקנית בשטר), וגייטין, ושוברין, דייתיקי (שטר צוואה), מתנה, ופרוזבולין (שכותב מלוה בשטר שאינו משמט, ולא משמיט ליה שמיטה); איגרות שום (בכך שמו בית דין שדה זו, ונתנו לאחים כך וכך נגדו) ואיגרות מזון (פלוני קבל לזון בת אשתו);

שטרי חליצה ומיאונים;

ושטרי בירורין (בירור בית דין חלק זה לזה וחלק זה לזה),

גזרות בית דין (פסקי דינין), ואיגרות של רשות (צווי וקיום של שלטון).

גמרא:

אמר שמואל: מותר לארס אשה בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר.
לימא מסייע ליה: 'ואלו כותבין במועד: קדושי נשים' - מאי לאו
שטרי קדושין ממש?

לא, שטרי פסיקתא (שכותב תנאי זה בשטר), וכדרב גידל אמר רב, דאמר רב
גידל אמר רב: "כמה אתה נותן לבנך?" "כך וכך; כמה אתה נותן
לבתך" "כך וכך"; עמדו וקדשו - קנו; הן הן הדברים הנקנין
באמירה (בלא קנין) '.

לימא מסייע ליה: 'אין נושאין נשים במועד, לא בתולות ולא
אלמנות, ולא מיבמין, מפני שמחה היא לו' - הא לארס שרי!
לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא לארס דלא קעביד מצוה, אלא אפילו
לישא נמי, דקא עביד מצוה (דעוסק בפריה ורביה) - אסור.
תא שמע, דתנא דבי שמואל: 'מארסין - אבל לא כונסין, ואין
עושין סעודת אירוסין, ולא מיבמין, מפני שמחה היא לו'; שמע
מינה.

ומי אמר שמואל שמא יקדמנו אחר? והאמר רב יהודה אמר שמואל:
בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת "בת פלוני לפלוני, שדה
פלוני לפלוני" אלא שמא יקדמנו אחר ברחמים.
כי הא: דרבא שמעיה לההוא גברא דבעי רחמי, ואמר "תזדמן לי
פלניתא"; אמר ליה: לא תיבעי רחמי הכי: אי חזיא לך - לא אזלא
מינך, ואי לא - פפרת בה' (באמנה, דקאמר דלא מסייע צלותא כלום, הואיל ולא מזמנה
ליה; כלומר: השתא צלינא עלה ולא אסתייעא מילתא); בתר הכי שמעיה דקאמר "אי לא
מנסבא) או איהו (עצמו) לימות מקמה (מקמי דתינסבא איהי לאידך), או איהי
תמות מקמיה (דלא איחזי כד מנסבא לאחר ואצער בה) " (ולא הכי מארס במועד: שלא יקדמנו אחר
ברחמים שתמות היא) - אמר ליה: לאו אמינא לך לא תיבעי עלה דמילתא
הכי.

אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי: מן התורה ומן הנביאים
ומן הכתובים - מה' אשה לאיש:

מן התורה - דכתיב (בראשית כד, 1) 'וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מַה' יָצָא הַדָּבָר [לא נוכל דבר אֵלֶיךָ
רע או טוב]

מן הנביאים - דכתיב (שופטים יד, 1) 'וְאֶבְיוֹ וְאָמוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מַה' הָיָא [כי תאנה הוא מבקש
מפלשתים ובעת ההיא פלשתים משלים בישראל];

מן הכתובים - דכתיב (משלי יט, 1) 'בֵּית נְהוֹן נְחֻלַּת אָבוֹת וּמַה' אִשָּׁה מְשַׁכֶּלֶת.

ואמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי, ואמרי לה במתניתא
תנא: אמר רבי ראובן בן אצטרובילי: אין אדם נחשד בדבר (עבירה)
אלא אם כן עשאו, ואם לא עשה כולו - עשה מקצתו, ואם לא עשה
מקצתו - הרהר בלבו לעשותו, ואם לא הרהר בלבו לעשותו - ראה
אחרים שעשו ושמה.

מתיב רבי יעקב: (מלכים ב' יז, 1) 'וַיַּחֲפְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כָן עַל ה' אֱלֹהֵיהֶם [וַיִּבְנוּ
לָהֶם בָּמוֹת בָּכָל עָרֵיהֶם מִמִּגְדַּל נוֹצְרִים עַד עִיר מִבְּצָר] ! ?

התם להכעיס הוא דעבוד (וידעי דלא היה).

תא שמע: ' (תהלים קו, 1) 'וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ ה': רב שמואל בר יצחק
אמר: מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממש'!

התם משום שנאה הוא דעבוד.

תא שמע: 'אמר רבי יוסי: יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר
ואין בו', ואמר רב פפא: לדידי חשדון ולא הוה בי!

לא קשיא: הא (לא היה ביה) - בקלא דפסיק, הא (היה ביה) בקלא דלא
פסיק.

וקלא דלא פסיק עד כמה?

אמר אביי: אמרה לי אם: דומי דמתא (דומי = חשד, כמו: לא ישא בת דומה (סוטה כז, א))
- יומא ופלגא; והני מילי דלא פסק ביני ביני, אבל פסק ביני

ביני - לית לן בה.

וכי פסק ביני ביני לא אמרן אלא דלא פסק מחמת יראה, אבל פסק
מחמת יראה - לא;

ולא אמרן אלא דלא הדר נבט, אבל הדר נבט (דבתר דפסיק התחיל קלא, נבט =
נשמע, דמיון כמו במסכת תענית (ד, א): האי צורבא מרבנן דמי לפרצידיא דתותי קלא, כיון דנבט נבט, ופירוש זה
זה לשון צמח) - לא;

ולא אמרן אלא דלית ליה אויבים, אבל אית ליה אויבים - אויבים
הוא דאפקוה לקלא.

משנה :

אין כותבין שטרי חוב במועד; ואם אינו מאמינו (המלוה ללוה) או
שאין לו מה יאכל (לסופר) - הרי זה יכתוב;
אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד, ואין מגיהין אות
אחת אפילו בספר עזרא (ספר תורה של עזרא; ואני שמעתי עזרה בה, ופירושו: ספר מוגה היה
בעזרה, שממנו היו מגיהים כל ספרי גולה [וספרי ארץ ישראל לא? נראה שרש"י כאן משובש, ובמקום
עזרה בה' צריך לומר 'העֲזָרָה במקדש', ובמקום ספרי גולה צריך לומר 'ספרי תורה']);
רבי יהודה אומר: כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו (לקיים זה המצוה;
אבל לצבור, למכור, דרך שכירות הוה - חשיב מלאכה, כדאמרינן לעיל [מועד קטן יב,א]: אונכרא, דכיון דלאו
אגרא קשקיל - שרשווי בעלמא הוא, ושרי),

(מועד קטן יט,א)

המשך המשנה

וטווה על יריכו תכלת לציציתו (טווה החוטין), אבל לא בידו בין אצבעותיו ובפלך, כדרך
חול).

גמרא :

תנו רבנן: 'כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו, וטווה על יריכו
תכלת לציציתו, ולאחרים בטובה (ולא בשכר) - דברי רבי מאיר; רבי
יהודה אומר: מערים ומוכר את שלו וחוזר וכותב לעצמו (כן עושה כל
ימות החג);

רבי יוסי אומר: כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו (בהרווחה, ולא מיירי במי
שאין לו מה יאכל).

אורי ליה רב לרב חננאל - ואמרי לה רבה בר בר חנה - לרב
חננאל הלכה: כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו.

וטווה על יריכו תכלת:

תנו רבנן: 'טווה אדם על יריכו תכלת לציציתו אבל לא באבן
(שתולה בחוט, כדי שיוכל לשחזרו יפה), דברי רבי אליעזר; וחכמים אומרים: אף
באבן.

רבי יהודה אומר משמו: באבן, אבל לא בפלך; וחכמים אומרים:
בין באבן בין בפלך.

אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי
יוחנן: הלכה בין באבן בין בפלך, והלכה כותב כדרכו ומוכר כדי
פרנסתו.

משנה :

הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל - (הואיל ועיקר אבילות אינו אלא שלשה
ימים) בטלה הימנו גזרת שבעה (דלאחר הרגל אינו צריך למנות יותר);
שמונה (ימים קודם הרגל) - בטלו הימנו גזרת שלשים (דהואיל והתחיל יום אחד מן
השלשים - אינו צריך לשמור כלום לאחר הרגל דין שלשים, אלא מותר לאלתר בתכבוסת, בגיהוץ ותספורת),
מפני שאמרו: שבת עולה (אירע שבת בימי אבלו - עולה למנין שבעה) ואינה מפסקת
(דלאחר שבת צריך להשלים שבעה ימי אבילות, עם השבת), רגלים מפסיקין (דכי קבר מתו
שלשה ימים קודם הרגל - מפסיק האבילות לגמרי, ולאחר הרגל אין משלים כלום) ואינן עולין
(דכי קבר מתו בתוך הרגל, דלא בטלה ממנו גזרת שבעה - אין ימי הרגל עולין למנין שבעה ימי אבילות, אלא
לאחר הרגל צריך לישב שבעה ימי אבילות - זו היא סברתי; אבל בהעתק מצאתי: ואין עולין - דכי קבר את
מתו שני ימים לפני הרגל דלא בטלה ממנו גזרת שבעה - אין ימי הרגל עולין למנין שבעת ימי אבלו, אלא
לאחר הרגל צריך לישב חמשה ימי אבילות להשלים לשני ימים שנהג לפני הרגל; ואני אומר כי טעות סופר
הוא, דמה שנזכר שלשה ימים לפני הרגל - לאו דוקא, ואפילו שעה אחת לפני הרגל - בטלה ממנו גזרת שבעה,
דהרגל מפסיק);

רבי אליעזר אומר: משחרב בית המקדש (שאין לעצרת תשלומין כל שבעה, ואינו אלא
יום אחד) - עצרת כשבת (ודינו כשבת, דעולה ואינה מפסקת);

רבן גמליאל אומר: ראש השנה ויום הכפורים כרגלים;

וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא: עצרת - כרגלים; ראש השנה ויוה"כ - כשבת (הואיל ואינו אלא יום אחד).

גמרא:

אמר רב: גזרת (שלשים) בטלו, ימים לא בטלו (שלשים יום לא בטלו, דעדיין תלויין ועומדים);

וכן אמר רב הונא: גזרת בטלו, ימים לא בטלו;
ורב ששת אמר: אפילו ימים נמי בטלו; מאי טעמא ימים לא בטלו (כלומר: באיזה ענין לא בטלו ימים)? - שאם לא גילח ערב הרגל (דכי בטלו גזרת שלשים, ואיבעי ליה לגלוחי ערב הרגל ולא גילח) אסור לגלח אחר הרגל (כל שלשים יום),

(מועד קטן יט, ב)

והתניא (סייעתא): 'הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שבעה; שמונה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שלשים, ומגלח ערב הרגל; אם לא גילח ערב הרגל - אסור לגלח אחר הרגל';

אבא שאול אומר: מותר לגלח אחר הרגל, שכשם שמצות שלשה מבטלת גזרת שבעה (דכי קבר מתו שלשה ימים לפני הרגל אינו יושב לאחר הרגל כלום) - כך מצות שבעה מבטלת גזרת שלשים (דכי קבר מתו שבעה ימים קודם הרגל - בטלה ממנו גזרת שלשים, דאפילו לא גילח ערב הרגל - מגלח אחר הרגל);

'שבעה'? והאנן 'שמונה' תנן?

קסבר אבא שאול מקצת היום ככולו, ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן (דחשיב נמי שמיני).

אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא: הלכה כאבא שאול; ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל - שמותר לגלח בערב שבת.

כמאן אזלא הא דאמר רב עמרם אמר רב: 'אָבֵל, כיון שעמדו מנחמין מאצלו (היינו ביום שבעה) - מותר ברחיצה'?

כמאן? - כאבא שאול (דאמר: עולה לכאן ולכאן, דחשיב נמי שמיני דמבטל ממנו גזרת שלשים).
אמר אביי: הלכה כאבא שאול ביום שבעה, ומודים חכמים לאבא שאול ביום שלשים (לקבורת מתו דמותר לגלח, דלא בעינן שלשים שלימין), דאמרינן מקצת היום ככולו.

רבא אמר: הלכה כאבא שאול ביום שלשים, ואין הלכה כאבא שאול ביום שבעה;

ונהרדעי אמרי: הלכה כאבא שאול בזו ובזו, דאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל.

שלשים יום (אסור בגילוח) מנלן?

יליף 'פרע' 'פרע' מנזיר: כתיב הכא (ויקרא י, 1) [ויאמר משה אל אהרן ולאֶלְעָזָר וְלִאֶתְמָר בְּנֵי] רָאשֵׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ [וּבְגָדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ וְלֹא תִמְתּוּ וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצֹף וְאַחֲיֶכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכוּ אֶת הַשִּׁרְפָּה אֲשֶׁר שָׂרָף ה'] (הא שאר אבלים - חייבים משמע), ו כתיב התם (במדבר ו, 1) [כָּל יְמֵי נָדָר נִזְרוּ תַעֲרֹר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יֵצֵר לָהּ] קֹדֶשׁ יִהְיֶה גִדּוֹל פֶּרַע שְׂעִיר רֹאשׁוֹ; מה להלן שלשים - אף כאן שלשים.

והתם מנלן?

אמר רב מתנה: סתם נזירות שלשים יום.

מאי טעמא?

אמר קרא: קֹדֶשׁ יִהְיֶה: י-ה-י-ה בגימטריא תלתיין הוו.

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: הכל מודין (אפילו אבא שאול, דאמר מקצת היום ככולו) כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל - שאסור ברחיצה עד הערב (דודאי שלש שלימין בעינן עד הערב, ולערב רוחץ בצונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין);

אמר רב נחמיה בריה דרב יהושע: אשכחתינהו לרב פפי ולרב פפא דיתבי וקאמרי: הלכה כרב הונא בריה דרב יהושע.

איכא דאמרי: אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף: אשכחתינהו לרב פפי ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע דיתבי וקאמרי: הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל שאסור ברחיצה עד הערב.

בעא מיניה אביי מרבה: קברו ברגל, רגל עולה לו למנין שלשים או אין רגל עולה לו למנין שלשים?

למנין שבעה לא קמיבעיא לי (דודאי אינו עולה), דלא נהגא מצות שבעה
ברגל (דהא אינו אסור בנעילת הסנדל, ואינו נוהג בכפיית המטה); כי קא מיבעיא לי
למנין שלשים, דקא נהגא מצות שלשים ברגל (דהא ברגל נמי אסור בגיהוץ
ובתפורת כשלשים) – מאי?
אמר ליה: אינו עולה.

איתיביה [תוספתא מועד קטן פ"ב הלכה ו' [ליברמן], בשנויים רבים]: 'הקובר את מתו שני ימים
קודם הרגל – מונה חמשה ימים אחר הרגל, ומלאכתו נעשית על ידי
אחרים, ועבדיו ושפחותיו עושים בצניעא בתוך ביתו, ואין רבים
מתעסקין עמו' (כלומר: אין צריכין לנחמו אחר הרגל, שכבר נחמוהו שבעה ימים ברגל),

(מועד קטן כ, א)

שכבר נתעסקו בו ברגל; כללו של דבר: כל שהוא משום אבל – רגל
מפסיקו (שצריך להשלימו אחר הרגל, כיון דכי ישב שני ימים לפני הרגל – צריך להשלים ולישב חמשה
ימים אחר הרגל), וכל שהוא משום עסקי רבים (כלומר: תנחומי רבים) – אין רגל
מפסיקו (כדי שיהא צריך להשלים ולעסוק בו אחר הרגל, אלא מתעסקין בו ברגל);

[תוספתא מועד קטן פ"ב הלכה ז' [ליברמן], בשנויים רבים] קברו שלשה ימים בסוף הרגל – מונה
שבעה אחר הרגל; ארבעה ימים הראשונים (של אחר הרגל) רבים מתעסקין
בו (ומשלימין לשלשה שנתעסקו ברגל, שכבר נתעסקו בו ברגל שלשה ימים), שלשה ימים

האחרונים אין רבים מתעסקין בו, שכבר נתעסקו ברגל, ורגל עולה
לו (למנין שלשים); מאי, (הא דתני דרגל עולה למנין שלשים) לאו אסיפא (אקברו ברגל,
ותיפשוט מינה דכי קברו ברגל – עולה למנין שלשים, וקשיא לרבא, דאמר: אינו עולה)?

לא, ארישא קא מהדר: אקברו שני ימים קודם הרגל – רגל עולה לו למנין שלשים, דהתם ודאי
עולה לו, הואיל וכבר התחיל באבילות, אבל קברו ברגל – לא ידענא.

איתיביה: 'רגל עולה לו למנין שלשים; כיצד? – קברו בתחילת
הרגל (ביום ראשון של רגל) – מונה שבעה אחר הרגל, ומלאכתו נעשית על
ידי אחרים, ועבדיו ושפחותיו עושים בצניעא בתוך ביתו, ואין
רבים מתעסקין בו שכבר נתעסקו בו ברגל (כל שבעה), ורגל עולה לו'
(וקשיא לרבא)!

תיובתא.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אפילו קברו ברגל (רגל עולה למנין שלשים,
ולא מיבעיא קברו קודם הרגל)!

וכן אורי ליה רבי אלעזר לרבי פדת בריה: אפילו קברו ברגל.

תנו רבנן [דומה לתוספתא מועד קטן פ"ב הלכה ט, במקום רבי אליעזר שם רבי אליעזר בן יעקב]: 'קיים
כפיית המטה שלשה ימים קודם הרגל – אינו צריך לכפותה אחר
הרגל, דברי רבי אליעזר;

וחכמים אומרים: אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת.

אמר רבי אלעזר כרבי שמעון: הן הן דברי בית שמאי, הן הן דברי
בית הלל; שבית שמאי אומרים שלשה ימים ובית הלל אומרים אפילו
יום אחד.'

אמר רב הונא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, ואמרי לה
אמר להו רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא ולרב הונא: אפילו יום
אחד, אפילו שעה אחת.

רבא אמר: הלכה כתנא דידן (היינו תנא דמשנה), דאמר שלשה.
רבינא איקלע לסורא דפרת, אמר ליה רב חביבא לרבינא: הלכתא
מאי?

אמר ליה: אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת.

יתיב רבי חייא בר אבא ורבי אמי ורבי יצחק נפחא אקילעא דרבי
יצחק בן אלעזר; נפק מילתא מבינייהו: מנין לאבילות שבעה? –
דכתיב (עמוס ח, 1) 'והפכתי חגיתכם לאבל' [וכל שיריכם לקינה והעליתי על כל מתנים שק ועל כל ראש קרחה
ושמתי קאבל יחיד ואחריתו פיוס מר]: מה חג שבעה – אף אבילות שבעה.
ואימא עצרת דחד יומא?

ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש משום רבי יהודה
נשיאה: מנין לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד? – דכתיב
'והפכתי חגיתכם לאבל', ואשכחן עצרת דאיקרי חד יומא חג.

תנו רבנן: 'שמועה קרובה נוהגת שבעה ושלישים; שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד; איזו היא 'קרובה' ואיזו היא 'רחוקה'? - קרובה בתוך שלשים, רחוקה לאחר שלשים, דברי רבי עקיבא; וחכמים אומרים: אחת שמועה קרובה ואחת שמועה רחוקה נוהגת שבעה ושלישים.'

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל ורבים מחמירין הלכה כרבים חוץ מזו, שאף על פי שרבי עקיבא מקיל וחכמים מחמירין - הלכה כרבי עקיבא, דאמר שמואל הלכה כדברי המקיל באבל.

רב חנינא אתיא ליה שמועה דאבוה מבי חוזאי; אתא לקמיה דרב חסדא, אמר ליה: שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד. רב נתן בר אמי אתא ליה שמועה דאימיה מבי חוזאי; אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: הרי אמרו שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד בלבד.

איתיביה: 'במה דברים אמורים' (שאינה נוהגת אלא יום אחד) - בחמשה מתי מצוה (מהני שבעה דכתיב בקרא: בנו, ובתו, אחיו, ואשתו (ויקרא כא, פסוקים ב-ג)), אבל על אביו ועל אמו - שבעה ושלישים.'

אמר ליה: יחידא הוא (ולא רבי עקיבא, דלרבי עקיבא לא שנא אביו ואמו לא שנא שאר קרוביו), ולא סבירא לן כוותיה, דתניא: 'מעשה ומת אביו של רבי צדוק בגינזק (מקום), והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את אלישע בן אבויה וזקנים שעמו, ואמרו: נהוג שבעה ושלישים; וכשמת בנו של רבי אחייה כגולה - ישב עליו שבעה ושלישים'. איני! והא רב - בר אחוה דרבי חייא, דהוא בר אחתיה דרבי חייא (דרי אחא מכפרי נשא לאה, והוליד ממנה אייבו, מתה ונשא רחל, ולה בת מאיש אחר, וממנה נולד רבי חייא, ונשא אייבו הבת, ונולד להן רב, ונמצא רב בר אייבו בר אחוה דרבי חייא מאבוה, ובר אחתיה מאמיה), כי סליק להתם (רב מעירו דבבל לארץ ישראל, שהיה רבי חייא שם) אמר ליה (רבי חייא לרב): אבא קייס (רוצה לומר: אייבו אביך, קיים הוא)?

(מועד קטן כ, ב)

אמר ליה: אימא קיימת (בלשון שאילה הוא, כלומר: עד שאתה שואל על אבי - שאל על אמי, שאף היא אחותך)?

אמר ליה (רבי חייא): אימא (ואמך אחותי) קיימת?

אמר ליה (רב): אבא קייס (עדיין לא השבתיך עליו); (וממילא הבין; ויש אומרים בניחותא היה רב משיבו על מי שאינו שואל, כדי שיבין מן הכלל, וקשה בעיני לומר שרב יוציא דבר שקר מפיו).

אמר ליה לשמעיה: חלוץ לי מנעלי (להתאבל על אחי ואחותי) והולך אחרי כלי לבית המרחץ (ללמד הלכה נתכוין: שאין שמועה רחוקה לאחר שלשים נוהגת אלא יום אחד, ומקצת היום ככולו).

שמע מינה תלת: שמע מינה אבל אסור בנעילת הסנדל,

ושמע מינה שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד,

ושמע מינה מקצת היום ככולו.

רבי חייא לחוד רבי אחייה לחוד.

אמר רבי יוסי בר אבין: שמע שמועה קרובה ברגל ולמוצאי הרגל נעשית רחוקה (דהוי שלשים יום) - עולה לו, ואינו נוהג אלא יום אחד (אף על פי דכי שמע עדיין היתה קרובה - עולה הרגל להשלים שלשים, דהוי שמועה רחוקה).

תני רבי אדא דמן קסרי קמיה דרבי יוחנן: 'שמע שמועה קרובה כשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה' - אינו נוהג אלא יום אחד. קורע או אינו קורע?

רבי מני אמר אינו קורע (עכשיו, דנוהג יום אחד לשמועה רחוקה), רבי חנינא אמר קורע.

אמר ליה רבי מני לרבי חנינא: בשלמא לדידי, דאמינא אינו

קורע, היינו דלא איכא אבילות שבעה (כלומר: משום דליכא שבעה - אינו קורע); אלא לדידך דאמרת קורע, קריעה בלא שבעה מי איכא?

ולא? והתניא איסי אבוה דרבי זירא, ואמרי לה אחוה דרבי זירא קמיה דרבי זירא: 'מי שאין לו חלוק לקרוע ונזדמן לו בתוך

שבעה - קורע; לאחר שבעה אינו קורע'!

עני רבי זירא בתריה: 'במה דברים אמורים? - בחמשה מתי מצוה, אבל על אביו ועל אמו - קורע והולך (אחר שבעה, אף על גב דליכא שבעה)'.
(אמר רבי חייא לרב: אבא קייס)

כי תניא ההיא - לכבוד אביו ואמו.
 תנו רבנן: 'כל האמור בפרשת כהנים שכהן מיטמא להן - אבל מתאכל עליהן' (על אותן קרובים), ואלו הן: אשתו, אביו, ואמו, אחיו, ואחותו, בנו, ובתו; הוסיפו עליהן אחיו ואחותו הכתולה מאמו (שלא מאביו, דקרא משמע מאביו שלא מאמו), ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו (דבקרא לא אשכחן אלא אבתולה); וכשם שמתאכל עליהם - כך מתאכל על שניים שלהם (אבי אביו, ועל בן בנו, ועל בן בתו, ועל בן אחותו), דברי רבי עקיבא; רבי שמעון בן אלעזר אומר: אינו מתאכל אלא על בן בנו ועל אבי אביו;

וחכמים אומרים: כל שמתאכל עליו - מתאכל עמו (כלומר: מתאכל עם אביו כשהוא מתאכל על אב שלו - נמצא זה מתאכל על אבי אביו, וכן כל שמתאכל עליו, כגון שמתאכל על בנו - מתאכל עמו, כלומר מתאכל עם בנו כשהוא מתאכל פירוש על בן שלו, ונמצא זה מתאכל על בן בנו).
 חכמים היינו תנא קמא (של רבי שמעון)?
 איכא בינייהו עמו בבית (דתנא קמא לא בעי שיהא אביו או בנו עמו בבית ויושב עמו, וחכמים בעו עמו בבית).

כי הא (כי האי ענין), דאמר ליה רב לחייא בריה, וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה: באפה (דאיתתך, כשהיא אבילה) נהוג אבילותא, בלא אפה לא תינהוג אבילותא (דהאי נמי כל שמתאכל עליו, כגון אשתו - מתאכל עמו בפניו).

מר עוקבא שכיב ליה בר חמוה; סבר למיתב עליה שבעה ושלשים; על רב הונא לגביה, אשכחיה, אמר ליה: צודנייתא (סעודות דאבל) בעית למיכל? לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו, דתניא: 'מי שמת חמיו או חמותו - אינו רשאי לכופ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת, אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבילות; וכן היא שמת חמיה או חמותה - אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות.' ותניא אידך: 'אף על פי שאמרו אינו רשאי לכופ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת, באמת אמרו: מוזגת לו את הכוס, ומצעת לו מטה, ומרחצת לו פניו ידיו ורגליו' - קשיין אהדדי (דהכא קתני: מצעת לו מטתו, והכא קתני: כופה מטתו)! אלא לאו שמע מינה כאן בחמיו וחמותו, כאן בשאר קרובים (בשאר קרובי אשתו מצעת לו מטתו)?
 שמע מינה.

תניא נמי הכי: 'לא אמרו לכבוד אשתו אלא חמיו וחמותו בלבד'.

אמימר שכיב ליה בר בריה; קרע עילויה; אתא בריה, (הדר אמימר) קרע באפיה (דבגדיה); אידכר דמיושב קרע - קם קרע מעומד (פעם שלישיית).
 אמר ליה רב אשי לאמימר: קריעה דמעומד מנלן?
 דכתיב (איוב א, כב) וַיִּקֶּם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת מַעְלָו [וַיִּגַּז אֶת ראשו וַיִּפֹּל אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ]!

(מועד קטן כא, א)

אלא מעתה (דברים כה, ח) [וַיִּקְרָאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ וַדְּבָרוּ אֵלָיו] וְעָמַד וְאָמַר לֹא חֲפָצְתִּי לִקְחָתָהּ, הכי נמי? והא תניא [תוספתא יבמות פ"ב ה"י ג' (ליברמן)]: 'בין יושב בין עומד בין מוטה'?

אמר ליה: התם לא כתיב 'ויעמוד ויאמר', הכא כתיב וַיִּקֶּם...
 וקרע.
 אמר רמי בר חמא: מניין לקריעה שהיא מעומד? - שנאמר וַיִּקֶּם אִיּוֹב וַיִּקְרַע? דלמא מילתא יתירתא הוא דעבד? דאי לא תימא הכי - וַיִּגַּז אֶת ראשו הכי נמי?

אלא מהכא: (שמואל ב יג, לא) וַיִּקֶּם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו [וַיִּשְׁכַּב אֶרְצָה וְכָל עַבְדָּיו נֹצְבִים קִרְעֵי בְּגָדִים]; ודלמא מילתא יתירתא עביד? דאי לא תימא הכי, וַיִּשְׁכַּב אֶרְצָה הכי נמי? והתניא 'ישב על גבי מטה, על גבי כסא, על גבי אודיין' (מכתשת) גדולה, מכולן אמרו: אפילו (ישן) על גבי קרקע לא יצא ידי חובתו (עד שיכפה מטתו וישב עליה)', ואמר רבי יוחנן: שלא קיים כפיית המטה!

אמר ליה: כעין ארצה (כלומר: שכפה מטתו וישב עליה, ולעולם קריעה מעומד).

תנו רבנן: 'אלו דברים שאכל אסור בהן: אסור במלאכה, וברחיצה ובסיכה, ובתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל, ואסור לקרות בתורה

ובנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה במדרש ובהלכות ובתלמוד
ובאגדות (כדאמרינן לעיל [מועד קטן טו, א], מדאמר רחמנא ליחזקאל [יחזקאל כד, יז] הֶאֱנֵק דָם, והא דאמר (סוכה
כה, א) אֶבֶל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין - התם שאר מצות בעלמא, אבל הני - אית בהו
שמחה); ואם היו רבים צריכין לו (לדרשה) - אינו נמנע; ומעשה ומת
בנו של רבי יוסי בציפורי, ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום
כולו.

רבה בר בר חנה איתרעא ביה מילתא; סבר דלא למיפק לפירקא -
אמר ליה רבי חנינא: 'אם היו רבים צריכין לו אינו נמנע'; סבר
לאוקמי אמורא (תורגמן) עליה, אמר ליה: רב תניא 'וכלכד שלא
יעמיד תורגמן'!
ואלא היכי עביר?
כי הא, דתניא: 'מעשה ומת בנו של רבי יהודה בר אילעאי, ונכנס
לבית המדרש, ונכנס רבי חנניה בן עקביא וישב בצדו, ולחש הוא
לרבי חנניה בן עקביא, ורבי חנניה בן עקביא לתורגמן, ותורגמן
השמיע לרבים.'

תנו רבנן: 'אבל - שלשה ימים הראשונים אסור להניח תפילין,
משלישי ואילך - ושלישי בכלל - מותר להניח תפילין (דעיקר אבילות אינו
אלא שני ימים); ואם באו פנים חדשות (ביום שלישי) - אינו חולץ (אפילו הכי
אינו חולץ תפילין, אף על גב דאיכא למיחש דלמא אמרי "בשני" ימים הראשונים נמי הניח תפילין)',
דברי רבי אליעזר; רבי יהושע אומר: אבל - שני ימים הראשונים
אסור להניח תפילין; משני - ושני בכלל - מותר להניח תפילין
(דעיקר אבילות אינו אלא יום אחד); ואם באו פנים חדשות (ביום שני) - חולץ.
אמר רב מתנה מאי טעמא דרבי אליעזר (דסבר עיקר אבילות שני ימים)? -
דכתיב (דברים לד, ח) [וַיִּבְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מֵאֵב שְׁלֹשִׁים יוֹם] וַיָּתֻמוּ יְמֵי בְּכִי אֶבֶל מֹשֶׁה (ימי -
דמשמע שני ימים);

אמר רב עינא: מאי טעמא דרבי יהושע? - דכתיב (עמוס ח, י) [וְהִפְכִּיתִי חֲגִיגָם לְאֶבֶל
וְכָל שִׁירֵיהֶם לְקִינָה וְהִעֲלִיתִי עַל כָּל מִתְנַסִּים שֶׁק־וְעַל כָּל רֹאשׁ קָרְחָה וְשִׁמְתִּיהָ כָּאֶבֶל יַחֲדָי] וְאַחֲרֵיתָהּ כְּיוֹם מָר .
ורבי יהושע נמי, הא כתיב וַיָּתֻמוּ יְמֵי?
אמר לך: שאני משה, דתקיף אבליה;
ורבי אליעזר נמי, הא כתיב וְאַחֲרֵיתָהּ כְּיוֹם מָר?
עיקר מריא חד יומא הוא (אבל אבילות שני ימים);
אמר עולא: הלכה כרבי אליעזר בחליצה (שאם באו פנים חדשות בשלישי - אינו
חולץ), והלכה כרבי יהושע בהנחה (דבשני מותר להניח תפילין).
איבעיא להו: (בשלישי קאמר הלכה כרבי אליעזר דאמר אינו חולץ, אבל) בשני לעולא
חולץ או אינו חולץ?
תא שמע: אמר עולא: חולץ ומניח (בשני) אפילו מאה פעמים (וכי באו פנים
חדשות - חולץ, וכי ליכא פנים חדשות - מניח).
תניא נמי הכי: 'יהודה בן תימא אומר: חולץ ומניח אפילו מאה
פעמים.'

רבא אמר: כיון שהניח (בשני) - שוב אינו חולץ (לפנים חדשות).
והא רבא - הוא דאמר (לעיל [מועד קטן כ, א] בכפיית המטה): הלכה כתנא דידן,
דאמר שלשה (שלשה ימים עיקר אבילות, הכי נמי - נבעי שלשה ימים [שלא] להניח תפילין)?

(מועד קטן כא, ב)
מצוה שאני (כלומר: הואיל ומצוה להניח תפילין - מצי להניח לאלתר בשני).

תנו רבנן: 'אבל, שלשה ימים הראשונים אסור במלאכה, ואפילו
עני המתפרנס מן הצדקה; מכאן ואילך עושה בצינעא בתוך ביתו.
והאשה (אבילה) טווה בפלך בתוך ביתה.'

תנו רבנן: 'אבל, שלשה ימים הראשונים אינו חולץ לבית האבל,
מכאן ואילך חולץ ואינו יושב במקום המנחמין אלא במקום
המתנחמין (סמוך לאבלים).'

תנו רבנן: 'אָבֵל, שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום; משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל, מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו'.

'שלשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום' ? והתניא: 'מעשה ומתו בניו של רבי עקיבא, נכנסו כל ישראל והספידום הספד גדול; בשעת פטירתן עמד רבי עקיבא על ספסל גדול ואמר: אחינו בית ישראל, שמעו! אפילו שני בנים חתנים (קברתי), מנוחם הוא (מנוחם אני) בשביל כבוד שעשיתם (לי), ואם בשביל עקיבא באתם - הרי כמה עקיבא בשוק (שלא הלכתם לנחמן); אלא כך אמרתם: (תהלים לז, לא) תורת אלהיו בלבנו [לא תמצד אֶשְׁרִין], וכל שכן ששכרם כפול (שלכבוד התורה באתם); לכו לבתיכם לשלום (הרי שאל בשלומן)!'

כבוד רבים שאני.

'משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל, מכאן ואילך שואל ומשיב כדרכו' ? ורמינהו (דבתוך שלשים יום אינו שואל): 'המוצא את חבריו אבל בתוך שלשים יום - מדבר עמו תנחומין, ואינו שואל בשלומו; לאחר שלשים יום שואל בשלומו, ואינו מדבר עמו תנחומין; מתה אשתו ונשא אשה אחרת (בתוך שלשים יום, כגון שאין לו בנים, כדלקמן) - אינו רשאי ליכנס לביתו לדבר עמו תנחומין (לנחמו, משום חלישת דעת דאשה אחרונה); מצאו בשוק - אומר לו בשפה רפה וכוכבד ראש' (קתני מיהת: בתוך שלשים יום... אינו שואל בשלומו, כל שכן שהאבל עצמו אינו שואל בשלומו של זה, ולעיל קתני: משבעה ואילך משיב ושואל כדרכו) ! ?

אמר רב אידי בר אבין: הוא שואל בשלום אחרים, שאחרים שרויין בשלום; אחרים אין שואלין בשלומו, שהוא אינו שרוי בשלום (כלומר: תריץ הא דתני 'מכאן ואילך שואל כדרכו' - בתוך שלשים יום דהוא שואל בשלום אחרים, שהן שרויין בשלום; והא דקתני בתוך שלשים יום אינו שואל בשלומו - אין אחרים שואלין בשלומו). והא מדקתני 'משיב', מכלל דשיילינן ליה (בתוך שלשים יום, וקשיא למאן דתני בתוך שלשים יום אינו שואל) ! ?

דלא ידעי (כלומר: הא דתני דמשיב - להני דשאל ליה ולא ידעי דאבל הוא, אבל מאן דידע דאבל הוא - לא שאל ליה בתוך שלשים יום); אי הכי (דאוקמת לה בלא ידעי), התם (אפילו שלשה ימים) נמי (למאן דלא ידע ושאל ליה) ?

התם (הא דקתני כל שלשה ימים אסור בשאילת שלום - אָבֵל) מודע להו (דאבל הוא) ולא מהדר להו, הכא (לאחר שלשה) לא צריך לאודועינהו (למאן דלא ידעי דאבל הוא, אלא משיב).

ורמינהו: 'המוצא את חברו אָבֵל בתוך י"ב חדש - מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו' (וקשה להך דתני לאחר שלשים יום שואל בשלומו); לאחר י"ב חדש שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין, אָבֵל מדבר עמו מן הצד (שאומר לו "תתנחם", ואינו מזכיר שם המת); אמר רבי מאיר: המוצא את חברו אבל לאחר י"ב חדש ומדבר עמו תנחומין, למה הוא דומה? - לאדם שנשברה רגלו וחיתה; מצאו רופא ואמר לו "כלך אצלי שאני שוכרה וארפאנה כדי שתדע שסממנין שלי יפין" !

לא קשיא, הא (אינו שואל בשלומו עד שנים עשר חדש) באביו ואמו (באבל על אביו ועל אמו), הא (שואל בשלומו לאחר שלשים יום) בשאר קרובים. התם נמי (שלשים, דמוקמת ליה בשאר קרובים), ידבר עמו תנחומין מן הצד (לאחר שלשים, כי היכי דבאביו ואמו מדבר עמו תנחומין מן הצד לאחר שנים עשר חדש, ואמאי קתני לאחר שלשים אינו מדבר עמו תנחומים כלל) ? אין, הכי נמי, ומאי ' (ומאי לאחר שלשים) אינו מדבר עמו תנחומין' ? - כדרכו, אבל מדבר עמו מן הצד.

תנו רבנן: 'אָבֵל, שלשה ימים הראשונים בא ממקום קרוב - מונה עמה' (עם האבלים שבאותו מקום, הואיל דבמקום קרוב הוה, ויכול לבא בתחלת האבילות - חשבין ליה כמו דאתא, דאינו מונה אלא חמשה ימים עם שאר אבילים); בא ממקום רחוק מונה לעצמו (שבעה שלימים); מכאן ואילך אפילו בא ממקום קרוב מונה לעצמו; רבי שמעון אומר: אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב - מונה עמה'.

אמר מר: 'שלשה ימים הראשונים בא ממקום קרוב מונה עמה'; אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: והוא שיש גדול הבית בבית

(שבא ומצא גדול הבית בבית מונה עמהן - עם אבילי הבית; וזה שבא הוא הצעיר ממנו, אבל אם היה גדול בדרך, ובא בתוך שלשה ימים, אפילו ממקום קרוב - מונה לעצמו, דלא חשיב אבילות דצעיר לאצטרופי גדול בהדיה) .
איבעיא להו :

(מועד קטן כב, א)
הלך גדול הבית לבית הקברות (אחר מטתו לקוברו, ושהה שם שלשה ימים) - מהו (מי חשבינן ליה כמאן דהוי בביתיה, הואיל ולצורך המת הלך אתו) ?
תא שמע, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: אפילו הלך גדול הבית לבית הקברות - מונה עמהן (דאבילות שלהם התחילה משחזרו פניהם מן המת, ואבילות של גדול עד שיסתום הגולל) .
'מונה עמהן' ? והתניא: 'מונה לעצמו' ?
לא קשיא: הא דאתא בגו תלתא, והא דלא אתא בגו תלתא, כי הא דאמר להו רב לבני הצלפוני (מקום): דאתו בגו תלתא - לימנו בהדיכו, דלא אתו בגו תלתא - לימנו לנפשיהו.
אמר להו רבא לבני מחוזא: אתון דלא אזליכו בתר ערסא (דמאן דאזיל בתר ערסא לא חיילא עליה אבילות עד שנסתם הגולל) - (כשמוליכין המטה מבבל לארץ ישראל לקבור, ואין כל הקרובים כולם יכולין לעלות עד ארץ ישראל, ומלוין המת פרסה או מיל וחזרים) מכי מהדריכו אפייכו מבבא דאבולא (משער החיצון של העיר ומגרשיה, דאתיתו לביתא) - אתחילו מנו (ימי אבילות, אף על גב דלא נקבר המת עד ימים רבים, ואף על גב דאבילות אינו חל עד שיסתום הגולל - לדידכו, דלא מחזי - חזרתכם כנסתם הגולל) .

'רבי שמעון אומר: אפילו בא כיום השביעי ממקום קרוב - מונה עמהן' ; אמר רבי חייא בר גמדה אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי: והוא שבא ומצא מנחמין אצלו (הכי גרסינן: והוא שלא עמדו מנחמין מאצלו: שבא בשביעי שחרית עד שלא עמדו מנחמין אצל זה שבבית) .

בעי רב ענן: ננערו לעמוד (מנענעים ורוצים לעמוד) ולא עמדו מהו ? תיקו.
גמירי חבריה דרבי אבא בר חייא מרבי אבא, ומנו ? - רבי זירא, ואמרי לה חבריה דרבי זירא מרבי זירא, ומנו ? - רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל בטרופות, והלכה כרבן שמעון באבול;
כרבי שמעון באבול - הא דאמרן: כרבי שמעון בן גמליאל בטרופות - דתנן [אולי צריך לומר 'דתניא', תוספתא חולין פ"ג הלכה יא [צוקרמנדל]]: 'בני מעים' [בתוספתא דק"י] שניקבו וליחה סותמתן - כשרה, דברי רבן שמעון בן גמליאל' .
מאי 'ליחה' ?
אמר רב כהנא: שירקא דמעיא דנפיק אגב דוחקא.

אמר מאן דהוא (אדם אחד, מאן דהוה): איזכי ואסיק ואגמרא לשמעתא מפומיה דמריה (מרבי אבא בריה דרבי חייא או רבי זירא); כי סליק - אשכחיה לרבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא, אמר ליה: אמר מר הלכה כרבי שמעון בן גמליאל בטרופות?
אמר ליה: אנא - אין הלכה אמרי (כלומר: אין הלכה כרבי שמעון) .
כרבי שמעון באבול מאי ?
אמר ליה: פלוגתא נינהו, דאיתמר: רב חסדא אמר הלכה, וכן אמר רבי יוחנן הלכה; רב נחמן אמר אין הלכה.
ואין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל בטרופות, והלכה כרבי שמעון באבול, דאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבול.

[שמחות פ"ב ה"ט] על כל המתים כולן, מדחה מטתו (ממהר להוציאו) הרי זה משובח; על אביו ועל אמו הרי זה מגונה;
היה ערב שבת או ערב יום טוב - הרי זה משובח, שאינו עושה אלא לכבוד אביו ואמו;
על כל המתים כולן רצה ממעט בעסקו (כגון סחורה) רצה אינו

(מועד קטן כב, ב)
ממעט; על אביו ועל אמו ממעט;

על כל המתים כולן רצה חולץ (כתי"פ), רצה אינו חולץ; על אביו ועל אמו חולץ;
ומעשה בגדול הדור אחד שמת אביו, וביקש לחלוץ, וביקש גדול הדור אחר שעמו לחלוץ, ונמנע (האבל) ולא חלץ (משום כבוד גדול הדור שעמו, שבקש לחלוץ גם הוא)

אמר אביי: 'גדול הדור' = רבי; 'גדול הדור שעמו' = רבי יעקב בר אחא;

ואיכא דאמרי: 'גדול הדור' = רבי יעקב בר אחא, 'גדול הדור שעמו' = רבי.

בשלמא למאן דאמר 'גדול הדור שעמו' = רבי, היינו דנמנע ולא חלץ, אלא למאן דאמר רבי יעקב בר אחא (ורבי הוה אבל), אמאי נמנע ולא חלץ? רבן שמעון בן גמליאל נשיא הוה, וכולי עלמא מיחייבי למיחלץ! קשיא.

על כל המתים כולן מסתפר לאחר שלשים יום, על אביו ועל אמו עד שיגועו בו חבריו (שכבר גידל פרע יותר מדאי);
על כל המתים כולן נכנס לבית השמחה לאחר שלשים יום, על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש.

אמר רבה בר בר חנה: (הא דתניא: נכנס לבית המשתה לאחר שלשים יום -) ולשמחת מריעות (סעודה שעושין ריעים ואהובים זה עם זה, ולא הוי שמחה כל כך, אבל סעודה דשמחה, כגון דנישואין - לא).

מיתיבי: 'ולשמחה ולמריעות שלשים יום' קשיא.

אמימר מתני הכי; אמר רבה בר בר חנה: ולשמחת מריעות מותר ליכנס לאלתר;

והא תניא 'ולשמחה שלשים ולמריעות שלשים'?

לא קשיא: הא באריסותא הא בפורענותא (אריסא היינו שמתחיל אחד מהן לעשות סעודה, ומלוה לכולם כדי שיעשו גם הם נמי כך; - לאותה סעודה [שהוא האורח] אינו נכנס עד לאחר שלשים יום, אבל בפורענותא: שמשלם להם סעודות שנעשו לו - יכנס לאלתר, שאי אפשר לו שלא לשלם).

[שמחות פ"ב ה"ה] על כל המתים כולן קורע טפח; על אביו ועל אמו עד שיגלה את לבו;

אמר רבי אבהו: מאי קרא? (שמואל ב א, יא) ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם [וגם כל האנשים אשר אתו], ואין אחיזה פחות מטפח;

[שמחות פ"ב ה"ז] על כל המתים כולן אפילו לבוש עשרה חלוקין אינו קורע אלא עליון; על אביו ועל אמו קורע את כולן, ואפיקדויותו (שעל ראשו) אינה מעכבת (כלומר: אינו צריך לקורעה); אחד האיש ואחד אשה (חייבין לקרוע);

רבי שמעון בן אלעזר אומר: האשה (שמת אביה או אמה) קורעת את (חלוק) התחתון (משום צניעות) ומחזירתו (את הקרע) לאחוריה, וחוזרת וקורעת את העליון (והתחתון מכסה לבה) [שמחות פ"ב ה"ז, בשם רבי יהודה ולא רבי שמעון בן אלעזר];

[שמחות פ"ב ה"ו] על כל המתים כולן רצה מבדיל קמי שפה שלו (שאינו בשפה שלפני הצואר, אלא קמי שפה - שלפני השפה שלפני הצואר, שאינה קרועה, וקורע תחתיה כדי שיהיה נראה הקרע) רצה אינו מבדיל (אלא קורע של בית הצואר, אף על גב דאינו נראה הקרע, דהכל בית הצואר הוא); על אביו ועל אמו מבדיל (קמי שפה, כדי שיהא נראה הקרע);
רבי יהודה אומר: כל קריעה שאינו מבדיל קמי שפה שלו אינו אלא קרע של תיפלות (כלומר: לא יצא ידי קריעה לפי דנראה דבית צואר הוא הכל)! [י"ל תיפלות = עריות, כלומר: הקריעה היא עד הלב, ופתיחת פתח כזה הוא מעשה זימה]

אמר רבי אבהו: מאי טעמא דרבי יהודה? - דכתיב (מלכים ב' ב, יב)

[וְאֵלִישֶׁעַ רָאָה וְהוּא מְצַעֵק אֲבִי אֲבִי רֹכֵב יִשְׂרָאֵל וּפְרָשָׁיו וְלֹא רָאָהוּ עוֹד] ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים; ממשמע שנאמר ויקרעם איני יודע שהן לשנים? (אי' קורעין) אלא שנראין קרועים כשנים (מבדיל קמי שפה, ונראה בית הצואר קרע אחר);

[שמחות פ"ב ה"ח] על כל המתים כולן שולל (באשטיר"י [תופר תפר עראי]) לאחר שבעה, ומאחה (קנט"ר, תופר כדרכו) לאחר שלשים; על אביו ועל אמו שולל לאחר שלשים ואינו מאחה לעולם, והאשה שוללתו לאלתר מפני כבודה.

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: על כל המתים רצה קורע ביד, רצה קורע בכלי (סכין, כדי שלא יפסיד הבגד); על אביו ועל אמו – ביד [שמחות פ"ב ה"ד];

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: על כל המתים כולן מבפנים (תחת המקטורן שלו, שאינו קורע מחוץ לעיני הכל), על אביו ועל אמו קורע מבחוץ;

אמר רב חסדא: וכן לנשיא (קורע מבחוץ).
מיתיבי 'לא הושוו (רבו ואב בית דין ונשיא, וכל הנך דתני במתניתא) לאביו ולאמו אלא לא אחיו בלבד' (שאין מתאחים לעולם; אבל לא הושוו לאביו ולאמו לקורע מבחוץ: להאי לא הושוו, דעל אביו קורע מבחוץ, ועל כולן אינו קורע מבחוץ), 'מאי לאו אפילו לנשיא?
לא, לבר מנשיא.

נשיאה שכיב, אמר ליה רב חסדא <לרב חנן בר רבא> [לרב נחמן בר אמי]: כפי אסיתא וקום עלה ואחוי קריעה לעלמא (הפוך המכתשת, ועמוד עליה וקרע, כדי שיראו כל העם כשתקרע);

[שמחות פ"ב ה"ט] 'על חכם' (ממונה על העיר, שמבקשים ממנו הוראה) חולץ (כתף) מימין, על אב בית דין משמאל, על נשיא מכאן ומכאן'.

תנו רבנן [שמחות פ"י הלכה יג, בשנויים]: 'חכם שמת - בית מדרשו (אותן שרגילין ללמוד תורה מפיו) בטל';

אב בית דין שמת - כל בתי מדרשות שבעירו בטילין, ונכנסין לבית הכנסת, ומשניין את מקומן: היושביין בצפון יושביין בדרום, היושביין בדרום יושביין בצפון;
נשיא שמת - בתי מדרשות כולן בטילין, ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת

(מועד קטן כג, א)
וקורין שבעה (בספר תורה, דאין מתפללין יחד בבית הכנסת, אלא כל אחד ואחד מתפלל בביתו), ויוצאין; רבי יהושע בן קרחה אומר: לא שילכו ויטיילו בשוק, אלא יושביין ודומיין, ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל;
אמרו עליו על רבי חנניה בן גמליאל שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל'.

תנו רבנן [שמחות פ"י הלכה יב, בשנויים]: 'אָבֵל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו; שניה - יוצא, ואינו יושב במקומו; שלישית - יושב במקומו ואינו מדבר; רביעית הרי הוא ככל אדם;
רבי יהודה אומר: לא הוצרכו לומר שבת ראשונה (שודאי) לא יצא מפתח ביתו, שהרי הכל נכנסין לביתו לנחמו! אלא שניה אינו יוצא מפתח ביתו, שלישית יוצא ואינו יושב במקומו, רביעית יושב במקומו ואינו מדבר, חמישית הרי הוא ככל אדם'.

תנו רבנן [שמחות פ"ז הלכה טו]: 'כל שלשים יום לנישואין (עד שלשים יום לאחר אבלו אינו יכול לישא אשה); מתה אשתו - אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים; רבי יהודה אומר: רגל ראשון ושני אסור שלישי מותר';

ואם אין לו בנים מותר לישא לאלתר משום ביטול פריה ורביה;
הניחה לו בנים קטנים - מותר לישא לאלתר מפני פונסתן;
מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן [במסכת שמחות: רבי טרפון] ואמר לאחותה בבית הקברות: "לכי ופרנסי את בני אחותך" ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה'.
מאי 'לזמן מרובה'?

אמר רב פפא: לאחר שלשים יום.

תנו רבנן: 'כל שלשים יום לגיהוץ, אחד כלים חדשים ואחד כלים ישנים יוצאין מתוך המכבש' (פירוש: שהן כחדשים); רבי אומר: לא אסרו אלא כלים חדשים בלבד; רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד';

אביי נפיק בגרדא דסרבלא (מלבוש לבן מגוהץ ישן), כרבי (דאמר: לא אסרו לבן אלא חדש);
רבא נפיק בחימוצתא (חלוק) רומיתא (שבא מרומי) סומקתא חדתי, כרבי
אלעזר ברבי שמעון (דאמר: לא אסרו אלא לבנים, וזו אדומה היתה).

מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת:
בני יהודה ובני גלילא, הני אמרי

(מועד קטן כג, ב)
יש אבילות בשבת והני אמרי אין אבילות בשבת;
מאן דאמר יש אבילות בשבת - דקתני 'עולה'; מאן דאמר אין
אבילות בשבת - דקתני 'אינה מפסקת': אי סלקא דעתך יש אבילות
בשבת, השתא אבילות נהגא, אפסוקי מיבעיא (כלומר: מי צריכא למימר דאינה
מפסקת)?

ואלא הא קתני 'עולה'?
אידי דקבעי למיתנא סיפא 'אינן עולים' תנא רישא 'עולה';
ולמאן דאמר יש אבילות בשבת, הא קתני 'אינה מפסקת'?
משום דקבעי למיתנא סיפא 'מפסיקין' תנא רישא 'אינה מפסקת'.
לימא כתנאי: 'מי שמתו מוטל לפניו אוכל בבית אחד; אין לו בית
אחר - אוכל בבית חברו; אין לו בית חברו - עושה לו מחיצה
עשה טפחים; אין לו דבר לעשות מחיצה - מחזיר פניו ואוכל,
ואינו מיסב ואוכל, ואינו אוכל בשר, ואינו שותה יין, ואין
מכרך (להוציא אחרים ידי חובתן) ואין מזמן, ואין מברכין עליו, ואין
מזמנין עליו, ופטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין ומכל
מצות האמורות בתורה, ובשבת מיסב ואוכל ואוכל בשר ושותה יין
ומכרך ומזמן ומברכין ומזמנין עליו וחייב בקריאת שמע ובתפלה
ובתפילין ובכל מצות האמורות בתורה; רבן גמליאל אומר: מתוך
שנתחייב כאלו (קריאת שמע כו') - נתחייב ככולן'; ואמר רבי יוחנן:
תשמיש המטה איכא ביניהו (הא דאמר נתחייב בכולן - סבר: מותר בתשמיש המטה, ותנא
קמא סבר: אסור בתשמיש המטה);

מאי, לאו בהא קא מיפלגי: דמר (דאסור בתשמיש) סבר יש אבילות בשבת,
ומר (דשרי) סבר (כשמואל דאמר: אין אבילות בשבת)?
ממאי? דלמא עד כאן לא קאמר תנא קמא התם אלא משום דמתו מוטל
לפניו, אבל הכא - דאין מתו מוטל לפניו - לא, ועד כאן לא
קאמר רבן גמליאל התם דאכתי לא חל אבילות עליה (דלא נקבר), אבל
הכא דחל אבילות עליה - הכי נמי?

(מועד קטן כד, א)
בעא מיניה רבי יוחנן משמואל: יש אבילות בשבת או אין אבילות
בשבת?
אמר ליה: אין אבילות בשבת.
יתבי רבנן קמיה דרב פפא, וקאמרי משמיה דשמואל: אָבֵל ששימש
מטתו בימי אבלו חייב מיתה.
אמר ליה רב פפא: 'אסור' אתמר, ומשמיה דרבי יוחנן אתמר; ואי
שמייעא לכו משמיה דשמואל - הכי שמייע לכו: 'אמר רב תחליפא בר
אבימי אמר שמואל: אָבֵל שלא פרע ושלל פירם - חייב מיתה, שנאמר
(ויקרא י, י.) [וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֱהֲרֹן וְלֹאֲלֶעָזֶר וְלֹאֲיִתְמָר בְּנֵיוֹ] רֹאשֵׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ וּבְגִדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ וְלֹא תִתְּמוּ
[וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצֹף וְאֶחָיֶכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכוּ אֶת הַשָּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף ה'] - הא אחר שלא פרע
ושלא פירם חייב מיתה'.

אמר רפרם בר פפא: תנא באבל רבתי (מסכת שמחות נ"ג הלכה א'): 'אָבֵל אסור
לשמש מטתו בימי אבלו; ומעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו
ושמטו חזירי' את גוייתו (כל גופו, ואיכא דאמרי: אבר שלו)'.
אמר שמואל: פח"ז חובה נת"ר רשות: פריעת הראש (שמגלה האבל ראשו
בשבת, ואינו מתעטף), חזרת קרע לאחוריו, זקיפת המטה - חובה (בשבת);
נעילת הסנדל (דלאו כולי עלמא סיימי מסאנייהו בשבת, ולא מוכח דאבל הוא), תשמיש
המטה, רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית - רשות;
ורב אמר: אף פריעת הראש רשות.

ושמואל, מאי שנא נעילת הסנדל? דרשות: דלאו כולי עלמא עבידי דסיימי מסאנייהו? פריעת הראש נמי לאו כולי עלמא עבידי דמגלו רישייהו (בשבת, ואף על פי שמתעטף - לא מיחזי כאבל)?

שמואל לטעמיה, דאמר שמואל: כל קרע שאינו בשעת חימום (בשעת התחלת הצער, בשעת מיתה) - אינו קרע, וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים - אינה עטיפה. (הלכך, כיון דכל ימי שבוע שהוא אבל - מתעטף כישמעאל; אם אינו נוטלה בשבת - נראה כנוהג אבילות, דכולי עלמא לא נהיגי בעטיפה זו אלא אבלים בלבד.) מחוי רב נחמן (עטיפת ישמעאלים) עד גובי דדיקנא (גומות שבלחי, למטה מפיו).

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: לא שנו (פריעת הראש בשבת: דצריך לגלות חוטמו ושפמו חקנו שהיה מכוסה בימי אבלו, להודיע כי אין אבילות בשבת) אלא שאין לו מנעלים ברגליו, אכל יש לו מנעלים ברגליו - מנעליו מוכיחין עליו (דאינו אבל, אבל לגלות ראשו - אינו צריך, ואם בא להתעטף בצינעא, אפילו כעטיפת הישמעאלים - אין בכך כלום).

כל קרע שאינו בשעת חימום אינו קרע? והא אמרו ליה לשמואל: נח נפשיה דרב - קרע עליה תריסר מני, אמר "אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה (בקשיות)"?! אמרו ליה לרבי יוחנן: נח נפשיה דרבי חנינא; קרע עליה תליסר אצטלי מלתא [חלוקים מצמר נקי], אמר "אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה"?! שאני רבנן דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו - כשעת חימום דמי.

אמר ליה רבין בר אדא לרבא: אמר תלמידך רב עמרם תניא: 'אכל, כל שבעה - קורעו לפניו, ואם בא להחליף - מחליף וקורע' (אף על פי שאינו שעת חימום); בשבת - קורעו לאחריו, ואם בא להחליף - מחליף ואינו קורע'!

כי תניא ההיא - בכבוד אביו ואמו (אבל לכולי עלמא - אין קורע אלא בשעת חימום).

אותן קרעין, מתאחין או אין מתאחין? פליגי בה אבואה דרב אושעיא ובר קפרא: חד אמר אין מתאחין, וחד אמר מתאחין.

תסתיים דאבואה דרב אושעיא דאמר 'אין מתאחין', דאמר רב אושעיא: 'אין מתאחין'; ממאן שמיע ליה? לאו מאבואה (ממאן שמיעא לרב אושעיא הא דאמר 'אין מתאחין' - שמע מינה האי דאמר אין מתאחין - אבואה דרב אושעיא)? לא, מבר קפרא רביה שמיע ליה!

אמר רבא: אכל מטייל באונקלי (שייפינ"ש, חלוק שקורעו) בתוך ביתו. אביי אשכחיה לרב יוסף דפריס ליה סודרא ארישיה (בשבת, משום עטיפה, דנהיג אבילות) ואזיל ואתי בביתיה, אמר ליה: לאו סבר לה מר אין אבילות בשבת?

אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: דברים שבצינעא נוהג (שבצינעא מותר לנהוג אבילות בשבת).

צצצ עד כאן לימדתי

רבי אליעזר אומר משחרב בית המקדש עצרת כשבת [רבן גמליאל אומר: ראש השנה ויום הכפורים כרגלים; וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה, אלא: עצרת - כרגלים; ראש השנה ויום"כ - כשבת].

אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל: הלכה כרבן גמליאל; ואיכא דמתני להא דרב גידל בר מנשיא אהא: 'כל שלשים יום תינוק יוצא בחיק' (בן שלשים יום מוציאו בחיק לבית הקברות, ולא בארון) ונקבר כאשה אחת ושני אנשים, אבל לא כאיש אחד ושתי נשים (שאין מתייחדין עם האשה);

(מועד קטן כד, ב)

אבא שאול אומר: אף כאיש אחד ושתי נשים;

ואין עומדין עליו בשורה (אין צריך לעמוד עליו בשורה: כשחוזרין מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה, וכל אחד אומר לו "תתנחם"), ואין אומרים עליו ברכת אבלים (ברכה שאומר ברחבה, כדאמר בכתובות (ב, ח) ותנחומי אבלים (כל שבעה הולכין לנחמו בביתו);

בן שלשים יוצא בדלוסקמא (ארון);

רבי יהודה אומר: לא דלוסקמא הניטלת בכתף (באדם אחד) אלא הניטלת באגפיים (בשני בני אדם, דרך כבוד); ועומדין עליו בשורה, ואומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי אבליים;

בן י"ב חדש יוצא במטה; רבי עקיבא אומר: הוא בן שנה ואבריו כבן שתיים (שאבריו גדולים), הוא בן שתיים ואבריו כבן שנה - יוצא במטה; רבי שמעון בן אלעזר אומר: היוצא במטה - רביים מצהיבין (מרגישין ומצערין) עליו; אינו יוצא במטה - אין רביים מצהיבין עליו; רבי אלעזר בן עזריה אומר: ניכר לרביים (שהיו מכירין כבר, שהיה רגיל לצאת מן הבית) - רביים מתעסקים עמו, אינו ניכר לרביים - אין רביים מתעסקים עמו;

ומה הן בהספד (כמה יהא גדול שמצוה להספידו)? רבי מאיר בשם רבי ישמעאל אומר: עניים בני שלש (לפי שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת), עשירים בני חמש; רבי יהודה אומר משמו: עניים בני חמש, עשירים בני שש, ובני זקנים כבני עניים'. אמר רב גידל בר מנשיא אמר רב: הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי ישמעאל.

דרש רבי ענני בר ששון אפיתחא דבי נשיאה יום: אחד לפני עצרת (היה אבל) ועצרת - הרי כאן ארבעה עשר (דעצרת חשוב כשבעה, וזהו יום שלפני עצרת - חשוב שבעה, דסבר כי האי תנא דלעיל [מועד קטן כ"א] דאמר: אפילו יום אחד, אפילו שעה אחת, וכמאן דאמר עצרת כרגלים).

שמע רבי אמי ואיקפד, אמר: אטו ידידיה היא? דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא היא!

דרש רבי יצחק נפחא אקילעא דריש גלותא: יום אחד לפני עצרת ועצרת הרי כאן ארבעה עשר; שמע רב ששת - איקפד, אמר: אטו ידידיה היא? דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא היא, דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: 'מניין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבעה? שנאמר (דברים י"ז, ט"ז) [שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר] בחג המצות ובחג השבועות [ובחג הסוכות ולא יראה את פני ה' ירקם]; מה חג המצות יש לה תשלומין כל שבעה - אף חג השבועות יש לה תשלומין כל שבעה'.

אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש: יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי כאן ארבעה עשר. אמר רבינא: הלכך יום אחד לפני החג וחג ושמיני שלו - הרי כאן עשרים ואחד יום!

רבינא איקלע לסורא דפרת, אמר ליה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא: אמר מר יום אחד לפני ראש השנה וראש השנה הרי כאן ארבעה עשר? אמר ליה: אנא - 'מסתברא כרבן גמליאל' הוא דאמינא.

משנה:

אין קורעין ולא חולצין (כתפיהן) ואין מברין אלא קרוביו של מת; ואין מברין אלא על מטה זקופה (יושבין המנחמין).

(מועד קטן כ"ה, א)

גמרא:

ואפילו חכם? והתניא 'חכם שמת הכל קרוביו' 'הכל קרוביו', סלקא דעתך? אלא הכל כקרוביו: 'הכל קורעין עליו, והכל חולצין עליו, והכל מברין עליו כרחבה'!

לא, צריכא דלאו חכם הוא, ואי אדם כשר הוא - חיובי מיחייב למיקרע, דתניא: 'מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים כשהן קטנים? - כדי שיבכה ויתאבל על אדם כשר'.

'יבכה ויתאבל' ? ערבונא קא שקיל מיניה ? - אלא 'מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, שכל הבוכה ומתאבל על אדם כשר - מוחלין לו על כל עונותיו, כשביל כבוד שעשה לו' ;

דלאו אדם כשר הוא, אי דקאי התם בשעת יציאת נשמה - חיובי מיחייב, דתניא: 'רבי שמעון בן אלעזר אומר: העומד על המת בשעת יציאת נשמה - חייב לקרוע; למה זה דומה? - לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע' (דתורה קרויה נר, שנאמר (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור [וידרך חיים תוכחות מוסר], ונשמה נקראת נר דכתיב (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם חפש כל חדר בטן) ! דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה.

כי נח נפשיה דרב ספרא לא קרעו רבנן עליה, אמרי: לא גמרינן מיניה.

אמר להו אביי: מי תניא 'הרב שמת' ? 'חכם שמת' תניא! ועוד: כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא (והוי כמאן דגמרינן מיניה) ! סבור מה דהוה הוה (הואיל דלא קרעו בשעת מיתה - תו לא קרעי) - אמר להו אביי: תנינא: 'חכם, כל זמן שעוסקין בהספד - חייבין לקרוע' סבור למיקרע לאלתר (בלא הספד), אמר להו אביי: תניא: 'חכם - כבודו בהספדו'.

כי נח נפשיה דרב הונא, סבור לאותובי ספר תורה אפורייה (ולומר: "קיים זה מה שכתוב בזה") ; אמר להו רב חסדא: מילתא דבחייה לא סבירא ליה, השתא ליקום ליעבד ליה? דאמר רב תחליפא: אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפורייה והוה מנח ספר תורה עליה, וכף כדא אארעא ואותיב ספר תורה עילויה - אלמא קסבר אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה!

לא הוה נפיק פוריא מבבא (דזוטא הוה בבא), סבור לשלשולי דרך גגין - אמר להו רב חסדא: הא גמירנא מיניה: 'חכם כבודו דרך פתח' ; סבור לאשנויי מפוריא לפוריא (לתתו במטה אחריטא, קטנה, שתצא דרך הפתח) - אמר להו רב חסדא: הכי גמירנא מיניה: 'חכם כבודו במטה ראשונה', דאמר רב יהודה אמר רב: מניין לחכם שכבודו במטה ראשונה ? - שנאמר (שמואל ב ו, ג) וירפבו את ארון האלהים אל עגלה חדשה [וישארו מבית אבינדב אשר בגבעה ועזא ואחיו בני אבינדב נהגים את העגלה חדשה] (אותה עגלה ששיגרוהו פלשתים בה, ובאותה עגלה הביאו דוד מבית אבינדב לעיר דוד) ! פרוס בבא (שברו הפתח והרחיבוהו) ואפקוה!

פתח עליה רבי אבא: ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה ליה (שאין שכינה שורה בחוץ לארץ). מתיב רב נחמן בר חסדא - ואמרי לה רב חנן בר חסדא: (יחזקאל א, ג) ה'יה ה'יה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הלהן בארץ פשדים [על נהר קבר ותיי עליו שם יד ה'] ! טפח ליה אבוא (רב חסדא) בסנדליה (שטפח לו לרב נחמן [בבב] על סנדלו, כאדם שנוגע על רגל חברו בחשאי כדי שלא ישמעו העומדים סביב מטתו דרב הונא, ענין אחר: הכהו בסנדלו), אמר ליה: לאו אמינא לך לא תיטרוד עלמא (לא תסרח בקושיות): מאי היה שהיה כבר (כלומר: ההיא שעתא הוה, ולא יותר; ויש אומרים: שהיה כבר - בארץ ישראל, ששרתה עליו רוח הקודש) !

כי אסקוה להתם (לארץ ישראל, לקוברו, שכל הנקבר שם נקבר בלא חטא, שנאמר הקם הישב בה נשא עון [ישעיהו לג, כד], כדאיתא בכתובות (קיא, א)), אמרו ליה לרבי אמי ולרבי אסי: רב הונא אתי!

אמרו: כי הוינן התם - לא הוה לן לדלויי רישין [להרים ראש] מיניה (דאדם חשוב היה, והוה לן בושת לדלויי רישין), השתא אתינן הכא (דטבורין שהוא חי) אתא בתרינן !

אמרו להו: ארונו בא !

רבי אמי ורבי אסי נפוק, רבי אילא ורבי חנינא לא נפוק; איכא דאמרי רבי אילא נפק רבי חנינא לא נפק. דנפק מאי טעמיה?

דתניא: 'ארון העובר ממקום למקום - עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אכלים ותנחומי אכלים'.

דלא נפק מאי טעמא?

דתניא: 'ארון העובר ממקום למקום - אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אכלים ותנחומי אכלים' ! קשיין אהרדי !?

לא קשיא: כאן (יוצאין) ששלדו (גורו) קיימת, כאן בשאין שלדו קיימת, ורב הונא שלדו קיימת הוה;

דלא נפק לא סיימוה קמיה (דשלדו הוה קיימת).

אמרי: היכא נינחיה [היכן נקברנו]? : רב הונא ריבך תורה בישראל (כדאמרינן פרק 'שני דיני גזירות' (כתובות קא)): כי קיימי רבנן מקמיה ומנפצי גלימיהו - מכסי ליה ליומא באבא (באבא) ורבי חייא ריבך תורה בישראל הוה (כדאמרינן בבבא מציעא (פהב): אנא עבדי ליה לתורה דלא תשתכח מישראל), מאן מעייל ליה (מי ילך להכניסו לקבורה אצל רבי חייא)?

אמר להו רב חגא: אנא מעיילנא ליה, דאוקמתיה לתלמודאי כי הוינא בר תמני סרי שנין ולא חזי לי קרי, ומשמע ליה קמיה [ושמשת לי פניו] וידעי בעובדיה: דיומא חד אתהפיכא ליה רצועה דתפילין (השחור בפנים, דרצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני) ויתיב עלה ארבעין תעניתא!

עייליה, הוה גני יהודה מימיניה דאבוה וחזקיה משמאליה, אמר ליה יהודה לחזקיה: קום מדוכתיך, דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא! בהדי דקאים - קם בהדיה עמודא דנורא; חזיה רב חגא - איבעית (נבעת ונפחד); זקפיה לארונה (דרב הונא לקמיה עמודא דנורא, דלא לזיקה) ונפק אתא; והאי דלא איענש ענש - משום דזקפיה לארונה דרב הונא!

כי נח נפשיה דרב חסדא - סבור לאותובי ספר תורה אפורייה, אמר להו רבי יצחק: מילתא דלרביה לא סבירא ליה - אנן ניקום נעביד ליה!

סבור דלא למישלל קרעיהו, אמר להו רבי יצחק בר אמי: חכם, כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה - שוללין.

כי נח נפשיה דרבה בר הונא ורב המנונא - אסקינהו להתם;

(מועד קטן כה, ב)

כי מטו אגישרא (כשהגיעו לעבור בדף של גשר קצר [צר]: שעכשיו לא היו יכולין לעבור זה בצד זה אלא זה אחר זה) - קמו גמלי (עמדו הגמלים נושאי המטות במקומן); אמר להו ההוא טיעא (סוחר ישמעאלי): מאי האי? אמרו ליה: רבנן (דשיכבי: רבה בר רב הונא ורב המנונא) דקא עבדי יקרא אהדי (דהא לא בעי האי למיעל מקמי האי): מר אמר "מר ניעול ברישא" ומר אמר "מר ניעול ברישא", אמר: דינא הוא דרבה בר הונא ליעול ברישא; חליף גמליה דרבה בר הונא - נתור [נשרו] ככיה (לחיי) ושניה [ושיניו] דההוא טיעא (משום דבזי לרב המנונא); פתח עליה ההוא ינוקא:

"גזע ישישים עלה מבבל ועמו ספר מלחמות (ספר תורה; לישנא אחרינא: שנלחם רבה ורב המנונא, ונתור ככי דההוא טיעא) (לישנא אחרינא: גזע ישישים - זה רבה בר רב הונא, דהוא בן גדולים: בן רב הונא דהוא ראש גולה, ועדיף מנשיא דארץ ישראל, ועמו ספר מלחמות - עמו רב המנונא) קאת וקפוד הוכפלו (קללה, כמו וְיִרְשֻׁקָּהּ קָאֵת וְקָפֹד (ישעיהו לד, א); כלומר: קללה באה והוכפלה בעולם) לראות בשוד ושבר הבא משנער;

קצף על עולמו וחמס ממנו נפשות (זה שקצף הקדוש ברוך הוא על עולמו), ושמח בהם ככלה חדשה;

רוכב ערבות שש ושמח בבא אליו נפש נקי וצדיק".

כי נח נפשיה דרבינא - פתח עליה ההוא ספדנא:

"תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר;

נשים לילות כימים (בהסד) על משים לילות כימים (על ששם לילות כימים בתורה)";

אמר ליה רב אשי לבר קיפוק (בר קיפוק ובר אבין הוו ספדני): ההוא יומא (דנח נפשיה) מאי אמרת?

אמר ליה: אמינא;

"אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו איזובי קיר;

לויטן בחכה הועלה - מה יעשו דגי רקק;

בנחל שוטף נפלה חכה - מה יעשו מי גבים?!"

אמר ליה בר אבין: חס וחלילה דחכה ושללהבת בצדיקי אמינא! (חלש דעתיה, דהאי מדמי ליה לשלהבת, והאי לאבידה);

ומאי אמרת?

אמינא: "בכו לאבלים ולא לאבידה,

שהיא למנוחה ואנו לאנחה!"

חלש דעתיה עלייהו ואתהפוך כרעייהו!
ההוא יומא (דנח נפשיה) לא אתו לאספודיה (משום דאירע להו תקלה על ידו),
והיינו דאמר רב אשי: לא בר קיפוק חליץ ולא בר אבין חליץ (משום
דאיתהפכו כרעייהו, ותנינא יבמות קג,א): האי מאן דמסגי אלוחתא דריגלא - לא חליץ, דהתורה אמרה (דברים
כה,ט) וְחִלְצָה נָעֻלָּו מֵעַל רִגְלוֹ - ולא מתחת לרגלו).

רבא, כי הוה אתא לדגלת (חדקל), אמר ליה לבר אבין: קום אימא
מילתא!
קאי ואמר: "באו רוב שלישיית במים (ישראל נקראו שלישיית, ורבא שקול כרוב ישראל,
ואמר ליה: קום ואמור מילתא, כלומר: בקש רחמים);
זכור ורחם, תעינו מאחריך כאשר מבעלה;
אל תזניחנו כאות מי מרה (שאשה סוטה נבדקת בהן)!"

<חנין יוחנן זירא אבא יעקב יוסי שמואל חייא מנחם סימן>
רבי חנין - חתניה דבי נשיאה הוה - לא קא הוו ליה בני; בעא
רחמי והוו ליה; ההוא יומא דהוה ליה - נח נפשיה; פתח עליה
ההוא ספדנא:

"שמחה לתוגה נהפכה! ששון ויגון נדבקו!
בעת שמחתו נאנח, בעת חנינתו (דולד) אבד חנינו (אביו המחננו)!"
אסיקו ליה [קראו לתינוק] 'חנן' על שמיה.

כי נח נפשיה דרבי יוחנן, פתח עליה רבי יצחק בן אלעזר:
"קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים, דכתיב (עמוס ח,ט) וְהָיָה בַיּוֹם
הַהוּא [נָאֵם ה' אֱלֹקִים] וְהָבֹאתִי הַשֶּׁמֶשׁ בְּצַהֲרֵימָּה וְהַחֲשֵׁכֶתִי לְאַרְץ בַּיּוֹם אֹרֶךְ (אשקיע השמש בצהרים),
ואמר רבי יוחנן: זה יומו של יאשיהו (שנהרג יאשיהו, קרי יומו 'בא' שמש)".

כי נח נפשיה דרבי יוחנן, יתיב רבי אמי שבעה ושלשים;
אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא: רבי אמי דעבד - לגרמיה
(לדעתיה) הוא דעבד, דהכי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:
אפילו רבו שלימדו חכמה - אינו יושב עליו אלא יום אחד.

כי נח נפשיה דרבי זירא - פתח עליה ההוא ספדנא:
"ארץ שנער הרה וילדה,
ארץ צבי גידלה שעשועיה (רבי זירא היה מבבל, ובה נולד, וגדל בארץ ישראל, והיינו דקאמר:
'ארץ שנער הרה וילדה, ארץ צבי גדלה שעשועיה', ואהכי קרי ליה 'רבי זירא' ו'רב זירא'),
"אוי נא לה" אמרה רקת (יכולה לומר כן; רקת היא טבריא)
כי אבדה כלי חמדתה"!!

כי נח נפשיה דרבי אבהו, אחיתו עמודי דקסרי מיא (הורידו דמעות);
דרבי יוסי - שפעו מרזבי דציפורי דמא;
דרבי יעקב - אתחמיו כוכבי (נראו הכוכבים) ביממא (שנשתנה העולם מרוב
צער);

דרבי אסי - איעקרו כל אילניא;
דרבי חייא - נחיתו כיפי דנורא (אבנים של אור) מרקיעא;
דרבי מנחם בריי סימאי (רבי מנחם - בנן של קדושים, שלא נסתכל אף בצורה של זוזא,
כדאמרין ב'ערבי פסחים' (פסחים קז,א)) - אישתעו צלמנייא (נימוחו פרצוף שלהן) והוו
למחלצייא (כמו שהוחלקה במעגל ובמחלצים, שבה מטחין טיט הכותל, כלומר: נחלקה ונתמעכה כל
צורת פרצוף של צלמים וצורת המטבעות, מפני צורת החסיד שנשתנית);
דרבי תנחום בר חייא - איתקצצו כל אנדרטיא (צורת הצלמים שעושין על שם
המלך שמת);

דרבי אלישיב - איחתרו שבעין מחתרתא (דגנבים, דבזכותיה לא הוו אתו גנבים)
בנהרדעא;
דרב המנונא - נחיתו כיפי (אבנים) דברדא מרקיעא;
דרבה ורב יוסף - נשוק כיפי (כיפאות של גשרים נשתברו) דפרת אהדי (ונשקו
זאת זו);
דאביי ורבא - נשוק כיפי דדגלת אהדי;
כי נח נפשיה דרבי משרשיא טעון דיקלי שיצי (קוצים).

תנו רבנן (באבל רבתי במסכת שמחות (פרק ט הלכה יט)):

(מועד קטן כו, א)
'ואלו קרעין שאין מתאחין: הקורע על אביו ועל אמו ועל רבו
שלימדו תורה, ועל נשיא ועל אב בית דין, ועל שמועות הרעות,
ועל ברכת השם, ועל ספר תורה שנשרף, ועל ערי יהודה ועל המקדש
ועל ירושלים, וקורע על מקדש, ומוסיף על ירושלים'.

אביו ואמו ורבו שלימדו תורה מנלן?
דכתיב (מלכים ב' ב', יב) וְאֵלִישָׁע רָאָה וְהוּא מִצָּעֵק אָבִי אָבִי רָכַב יִשְׂרָאֵל וּפָרְשָׁיו [ולא רָאָהוּ עוֹד וַיִּחְזַק
בְּגִדָיו וַיִּקְרַעם לְשָׁנִים קָרְעִים]; אָבִי אָבִי - זה אביו ואמו; רָכַב יִשְׂרָאֵל וּפָרְשָׁיו - זה
רבו שלימדו תורה;
מאי משמע?
כדמתרגם רב יוסף: "רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין
ופרשין"!

ולא מתאחין מנלן?
דכתיב וַיִּחְזַק בְּגִדָיו וַיִּקְרַעם לְשָׁנִים קָרְעִים: ממשמע שנאמר וַיִּקְרַעם איני יודע
שלשנים? אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם.
אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: אליהו חי הוא!
אמר ליה: כיון דכתיב וְלֹא רָאָהוּ עוֹד - לגבי ידיה כמת דמי.

נשיא ואב בית דין ושמועות הרעות מנלן?
דכתיב (שמואל ב' א', יא) וַיִּחְזַק דָּוִד בְּגִדָיו וַיִּקְרַעם וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ [פסוק יב] וַיִּסְפְּדוּ
וַיִּבְכוּ וַיִּצְמּוּ עַד הָעֶרֶב עַל שְׂאוֹל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ וְעַל עִם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נָפְלוּ בַּחֲרֵב; שְׂאוֹל
- זה נשיא, יְהוֹנָתָן - זה אב בית דין, עַל עִם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל - אלו
שמועות הרעות.

אמר ליה רב בר שבא לרב כהנא: ואימא עד דהווי כולהו?
אמר ליה: על על הפסיק הענין;
ומי קרעינן אשמועות הרעות? והא אמרו ליה לשמואל "קטל שבור
מלכא תריסר אלפי יהודאי במזיגת קסרי" ולא קרע?
לא אמרו אלא ברוב צבור (רוב ישראל) וכמעשה שהיה (בשאוול ויהונתן).
ומי קטל שבור מלכא יהודאי? והא אמר ליה שבור מלכא לשמואל:
תיתי לי דלא קטלי יהודי מעולם!
התם אינהו גרמי לנפשיהו (דמרדכי ביה, והא דקאמר לא קטלי יהודי - רוצה לומר: בחנם),
דאמר רבי אמי: לקל יתירי (לקול כנורות, שמרדכי) דמזיגת קסרי [בירת
קפדוקיא, בטורקיא דהיום] - פקע שורא דלודקיא [נפרצו חומות לודקיא].
על ברכת השם מנלן?

דכתיב (מלכים ב' יח, לז) וַיָּבֹא אֱלִיקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשִׁבְנָא הַסֹּפֵר וַיּוֹאֲח בֶּן אֶסָף הַמִּזְכִּיר
אֶל חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים [ויגדו לו דברי רב שקה].

תנו רבנן: 'אחד השומע ואחד השומע מפי השומע - חייב לקרוע,
והעדים אינן חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו';
בשעה ששמעו מאי הוי? הא קא שמעי השתא?!
לא סלקא דעתא, דכתיב (מלכים ב' יט, א) וַיְהִי כְשֶׁמַּע הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו [וַיִּתְפַּס
בְּשָׁק וַיָּבֹא בֵּית יְהוָה]: הַמֶּלֶךְ קָרַע וְהֵם לֹא קָרְעוּ.

ולא מתאחין מנלן?
אתיא קריעה קריעה (מאלישע);

ספר תורה שנשרף מנלן?
דכתיב (ירמיהו לו, כג) וַיְהִי כִּקְרֹא יְהוּדִי שְׁלֹשׁ דָּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה יִקְרָעָה בְּתַעַר הַסֹּפֵר וְהַשְּׁלֹף אֶל הָאֵשׁ
אֲשֶׁר אֶל הָאֵח [עד תם כל המגלה על האש אשר על האח];
מאי שְׁלֹשׁ דָּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה (כלומר: ארבעה פסוקים)?

אמרו ליה ליהויקים: כתב ירמיה ספר קינות; אמר להו: מה כתיב
ביה?

(איכה א, א) אֵיכָה יֹשְׁבֵה בְּדָד [העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למס];
אמר להו: אנא מלכא (ואמלכא לא כתיב כלום);
אמרו ליה: (איכה א, ב) בָּכוּ תַבְכֶּה בְּלִילָה [ודמעתה על לחיה אין לה מנחם מפל אהביה כל רעיה בגדו בה
היו לה לאיבים];
אנא מלכא;

(איכה א, ג) גִּלְתָּהּ יְהוּדָה מֵעֲנִי [ומרב עבדה היא יְשֻׁבָה בְּגוֹיִם לֹא מִצָּאָה מְנוּחַ כֹּל רִדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמִּצָּרִים]
אנא מלכא ;
(איכה ד, ט) דְּרָכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת [מְבֵלִי בְּאֵי מוֹעֵד כֹּל שְׁעָרֶיהָ שׁוּמְמִין כְּהִנִּיָּה נֶאֱנָחִים בְּתוֹלְתֶיהָ נוֹגֹת וְהִיא מֵרָלָה]
אנא מלכא
(איכה א, ה) הָיוּ צָרֶיהָ לְרֹאשׁ [אֵינֶיהָ שָׁלוֹם כִּי ה' הוֹגָה עַל רֹב פְּשָׁעֶיהָ עוֹלָלֶיהָ הִלְכוּ שְׁבִי לִפְנֵי צָר] (שהנכרי ראש ולא אתה)

אמר להו: מאן אמרה?
כִּי ה' הוֹגָה עַל רֹב פְּשָׁעֶיהָ
מיד קדר [חזקת וְהוֹצִיא] כֹּל אֲזִכְרוֹת שְׁבָה וְשִׁרְפָן בָּאשׁ, וְהִי יָנוּ דְּכָתִיב
(ירמיהו לו, כד) וְלֹא פָחַדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם [הַמֶּלֶךְ וְכָל עַבְדָּיו הַשְּׂמָעִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה], מִכָּל לֵב
דְּבָעוּ לְמִיקְרָע!
אמר ליה רב פפא לאביי: אימר משום שמועות הרעות (על הגלות איבעי
למיקרע)?
אמר ליה: שמועות רעות בההיא שעתא מי הוו?

אמר רבי חלבא אמר רב הונא: הרוואה ספר תורה שנקרע חייב לקרוע
שתי קריעות: אחד על הגויל ואחד על הכתב, שנאמר (ירמיהו לו, כז) [וְהָיָה דְּבַר ה'
אֵל יִרְמְיָהוּ] אַחֲרֵי שָׂרָף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים [אֲשֶׁר כָּתַב בְּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר] [אֶת הַמְּגִלָּה - זֶה
הַגּוֹיִל, וְאֶת הַדְּבָרִים - זֶה הַכְּתָב].

רבי אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי קמיה דרבי אבא; בעא
לאפנויי, שקליה לטוטפתיה [לקח את התפילין], אחתיה [הניחו] אבי
סדיא [על כרית על המטה?], אתאי בת נעמיתא בעא למיבלעיה; אמר:
השתא (אי שקיל להו נעמיתא) איחייבין לי שתי קריעות (איבעי לי למיקרע על הגויל
ועל הכתב, דהוי כנשרף);
אמר ליה: מנא לך הא? והא בדידי הוה עובדא ואתאי לקמיה דרב
מתנה ולא הוה בידיה, אתאי לקמיה דרב יהודה ואמר לי: הכי אמר
שמואל: לא אמרו אלא בזרוע (שאינ יכול להצילו) וכמעשה שהיה (דיהויקים; אבל
דנעמיתא דמצי להציל - לא מיקרע).

ערי יהודה מנלן?
דכתיב (ירמיהו מא, ה) וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְׁכָּם מִשְׁלוֹ וּמִשְׁמֵרוֹן שְׂמָנִים אִישׁ מִגִּלְחֵי זָקֵן וּקְרָעֵי בְּגָדִים
וּמִתְגַּדְּדִים וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה בִּידָם לְהָבִיא בֵּית ה';
אמר רבי חלבא אמר רב הונא: הרוואה ערי
יהודה בחורבנן אומר (ישעיהו טו, ט) עָרֵי קְדֻשָּׁךְ הָיוּ מְדִבָּר [צִיּוֹן מְדִבָּר הֵיחָה יְרוּשָׁלַם שְׂמָמָה],
וקורע;
ירושלים בחורבנה - אומר: צִיּוֹן מְדִבָּר הֵיחָה יְרוּשָׁלַם שְׂמָמָה, וקורע;
בית המקדש בחורבנו - אומר (ישעיהו י, ט) בֵּית קְדֻשָּׁנוּ וְתַפְאֲרֹתֵנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךְ אֲבֹתֵינוּ
הָיָה לְשִׁירָתָא אֲשׁ וְכָל מַחֲמֵדֵינוּ הָיָה לְחֻרְבָּה, וקורע.

קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים:
ורמינהו: 'אחד השומע ואחד הרוואה, כיון שהגיע לצופים - קורע,
וקורע על מקדש בפני עצמו ועל ירושלים בפני עצמה'!
לא קשיא: הא דפגע במקדש ברישא (כגון כשנכנס לירושלים בשידה תיבה ומגדל, דלא
ראה ירושלים עד שראה בית המקדש - קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים), הא דפגע
בירושלים ברישא (אבל בשלא נכנס בתיבה ופגע בירושלים ברישא - קורע על ירושלים בפני עצמה
ועל המקדש בפני עצמו).

תנו רבנן: 'וכולן ושאינ לשוללן ולמוללן' (לקפל בגד בתפירה)
וללוקטן, ולעשותן כמין סולמות (שאינ מלקטין זה סמוך לזה, אבל זה רחוק מזה,
שמלקט ברוחב כעין מעלות סולמות), אבל לא לאחותן'.
אמר רב חסדא:

(מועד קטן כו, ב)
ובאיחוי אלכסנדר (דהוה כשלם).

תנו רבנן: 'הקורע מתוך השלל' (שלא קרע אלא בשלל), מתוך המלל, מתוך
הלקט, מתוך הסולמות - לא יצא; מתוך האיחוי (מקדע האיחוי) - יצא;
אמר רב חסדא: ובאיחוי אלכסנדר.

תנו רבנן: 'רשאי להופכו למטה ולאחותו' (שהופך הקרע למטה, והופך שלמטה למעלה, ומאחהו, ועושה בית הצואר ולובשו); 'רבי שמעון בן אלעזר אומר: לאחותו, וכשם שהמוכר אסור לאחותו - כך הלוקח אסור לאחותו, ולפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח'.

תנו רבנן: 'תחילת קריעה טפה, ותוספת שלש אצבעות' (כגון שמוסיף קרע אחר על אותו קרע, כגון שאירעו אבל אחר) - דברי רבי מאיר; רבי יהודה אומר: תחילת קריעה שלש אצבעות ותוספת כל שהו'. אמר עולא: הלכה כרבי מאיר בקריעה, והלכה כרבי יהודה בתוספת. תניא נמי הכי: 'רבי יוסי אומר: תחילת קריעה טפה, ותוספת כל שהו'.

תנו רבנן: 'אמרו לו מת אביו וקרע, מת בנו והוסיף - תחתון מתאחה, עליון אינו מתאחה' (שקרעו על אביו ועל אמו); מת בנו וקרע, מת אביו והוסיף - עליון מתאחה, תחתון אינו מתאחה;

מת אביו מת אמו מת אחיו מתה אחותו - קורע קרע אחד לכולן; רבי יהודה בן בתירה אומר: על כולן קרע אחד, על אביו ואמו קרע אחד, לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו'; מאי טעמא?

אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאינן בתוספת (כלומר: אין בדין שמוסיף עליהן). אמר שמואל: הלכה כרבי יהודה בן בתירה. ומי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל הלכה כדברי המיקל באבל! אבילות לחוד קריעה לחוד. עד היכן קורע?

עד טיבורו; ויש אומרים עד לבו; אף על פי שאין ראייה לדבר - זכר לדבר, שנאמר (יזאל ב"ג) 'וְקָרְעוּ לְבָבָם וְאֵל בְּגָדֵיהֶם' [ושובו אל ה' אֱלֹהֵיכֶם כִּי חָנוּן וְרַחוּם הוּא אֲרָךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנֶחֱם עַל הַרְעָה]. הגיע לטיבורו (ומת לו מת אחר) - מרחיק שלש אצבעות (בצד אותו קרע) וקורע;

נתמלא (קרעים) מלפניו - מחזירו לאחוריו (וחוזר וקורע לפניו); נתמלא מלמעלה - הופכו מלמטה, והקורע מלמטה ומן הצדדין - לא יצא, אלא שכהן גדול פורם מלמטה.

פליגו בה רב מתנה ומר עוקבא ותרוייהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי: חד אמר: כל שבעה (אם מת לו מת) קורע (קריעה אחרת), לאחר שבעה מוסיף (על קרע ראשון); וחד אמר: כל שלשים קורע, לאחר שלשים מוסיף.

מתקיף לה רבי זירא: מאן דאמר כל שבעה קורע - אמאי? דלא ניתן לשללו (תוך שבעה כלל, ואי מוסיף ביה - מיחזי כקרע אחד, אבל לאחר שבעה, דכבר שללו - קורע כל השלילות ומוסיף כל שהו, דמינכר דעל מת אחר קרע); אלא הא דאמר מר 'האשה שוללתו לאלתר' (אפילו תוך שבעה) 'הכי נמי' (דמוסיף דקורע השלילה, ומוסיף בה פורתא דקא מינכר, וקא פטיק: כל שבעה קורע, ואפילו אשה)?

התם משום כבוד אשה הוא (ולא מן הדין); מאן דאמר כל שלשים קורע, אמאי? דלא ניתן לאחותו, אלא לאביו ולאמו דלא ניתן לאחותו לעולם הכי נמי? התם משום כבוד אביו ואמו הוא (ולא מן הדין, והוי כאיחוי; לפיכך מוסיף בו לאחר שלשים).

תנו רבנן: 'היוצא בכגד קרוע לפני המת (קודם לכן) - הרי זה גוזל את המתים ואת החיים' (גוזל הכל: שמרמה הכל, שמראה להן שקרע על המת); 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: האומר לחבירו "השאילני חלוקן" ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה' והלך ומצאו שמת - קורע ומאחו, וכשיבא לביתו - מחזיר לו חלוקו ונותן לו דמי קרעו; ואם לא הודיעו (שהולך לבקר את אביו) - הרי זה לא יגע בו'.

תנו רבנן: 'חולה שמת לו מת - אין מודיעין אותו שמת, שמא תטרף דעתו עליו, ואין מקרעין בפניו, ומשתקין את הנשים מפניו; ומקרעין לקטן מפני עגמת נפש, וקורעין על חמיו ועל חמותו מפני כבוד אשתו';
ואמר רב פפא: תנא באבל רבתי [פרק א הלכה ב]: 'אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו מפני שמביאו לידי שחוק, ונמצא מתגנה על הבריות'.

ואין מברין על מטות זקופות.
תנו רבנן: 'ההולך לבית האבל, אם היה לבו גס בו - יברוהו (לאותו שבא) על מטות כפויים, ואם לאו - יברוהו על מטות זקופות'!
רבא איתרע ביה מילתא; על לגביה אבא בר מרתא, דהוא אבא בר מניומי; רבא זקיף - אבא בר מרתא כפי; אמר: כמה לית ביה דעתא להאי צורבא מרבנן!
תנו רבנן [אבל רבתי = שמחות פ"ה הלכה יג]: '(אבל) ההולך ממקום למקום

(מועד קטן כז, א)
אם יכול למעט בעסקו - ימעט, ואם לאו - יגלגל עמהן (ואינו עושה סחורה בפני עצמו, אלא עם חבורה) '.

תנו רבנן: 'מאימתי כופין את המטות?
משיצא מפתח ביתו, דברי רבי אליעזר; רבי יהושע אומר: משיסתם הגולל;
מעשה שמת רבן גמליאל הזקן, כיון שיצא מפתח ביתו - אמר להם רבי אליעזר: כפו מטותיכם! וכיון שנסתם הגולל אמר להם רבי יהושע כפו מטותיכם; אמרו לו: כבר כפינו על פי זקן'.

תנו רבנן: 'מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת?
מן המנחה ולמעלה'.
אמר רבה בר הונא: אף על פי כן אינו יושב עליה עד שתחשך, ולמוצאי שבת אף על פי שאין לו (לאבל) לישב אלא יום אחד (אחר השבת) - חוזר וכופה.

תנו רבנן: 'הכופה מטתו - לא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה; ואפילו יש לו עשר מטות בעשרה מקומות - כופה את כולן; ואפילו חמשה אחין ומת אחד - כולן כופין; ואם היתה מטה המיוחדת לכלים - אין צריך לכפותה; דוגש אין צריך לכפותו אלא זוקפו;
רבן שמעון בן גמליאל אומר: דוגש - מתיר את קרביטיו (רצועותיו, שהוא כעין תרניפני"א) והוא נופל מאיליו'.
מאי 'דוגש'?

אמר עולא: ערסא דגדא (מטה שמייחדים אותה למזל טוב, ואין משתמשין בה כלום אלא מייחדין אותה לשרות מזל טוב עליה);
אמר ליה רבה: אלא מעתה, גבי מלך, דתנן 'כל העם מסובים על האדן והוא מיסב על הדוגש', מי איכא מידי דעד האידנא לא אותביניה והשתא מותבינן ליה?
מתקיף לה רב אשי: מאי קושיא? - מידי דהוה אאכילה ושתייה: דעד האידנא לא אוכליניה ולא אשקיניה, השתא אוכליניה ואשקיניה!
אלא אי קשיא הא קשיא, דתניא: 'דוגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו' ואי ערסא דגדא - אמאי אינו צריך לכפותו? הא תניא: 'הכופה מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו כופה'.
ומאי קשיא? מידי דהוה אמטה המיוחדת לכלים, דתניא 'אם היתה מטה המיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה'!
אלא אי קשיא - הא קשיא: 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: דוגש - מתיר קרביטיו והוא נופל מאיליו' ואי סלקא דעתך ערסא דגדא - מאי קרביטין אית ליה?

כי אתא רבין - אמר ליה ההוא מרבנן, ורב תחליפא בר מערבא
שמיה, דהוה שכיח בשוקא דגילדאי: מאי 'דרגש' ?
ערסא דצלא (עור).
איתמר נמי: אמר רבי ירמיה: דרגש - סירוגו מתוכו (מכניס רצועות מן
חורי עצי המטה); מטה - סירוגה על גבה (והעור כפול על העץ).
אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבן שמעון
בן גמליאל.

אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי אסי: מטה שנקליטיה יוצאין (עצים
יוצאין מתוקנין למראשותיו ולמרגלותיו, ונותנין עץ ארוך עליהן, ונותן הסדינין עליהם לשמור מהזבובים) -
זוקפה ודיו.

תנו רבנן: 'ישן על גבי כסא, על גבי אודייני גדולה, על גבי
קרקע - לא יצא ידי חובתו'.
אמר רבי יוחנן: שלא קיים כפיית המטה.

תנו רבנן: 'מכבדין ומרכיזין בבית האבל ומדיחין קערות וכוסות
וצלוחיות וקיתוניות בבית האבל, ואין מביאין את המוגמר ואת
הבשמים לבית האבל'.
איני! והא תני בר קפרא 'אין מברכין לא על המוגמר ולא על
הבשמים (אין מברכין על הריח) בבית האבל': ברוכי הוא דלא מברכין, הא
אתויי מייתינן!
לא קשיא: הא בבית האבל, הא בבית המנחמין (קרוביו, מביאין ענינים של
אוכלין).

משנה:
אין מוליכין לבית האבל לא בטבלא, ולא באסקוטלא (תמחור), ולא
בקנון, אלא בסלים;
ואין אומרים ברכת אבלים במועד, אבל עומדין בשורה ומנחמין
ופוטרין את הרבים (שאומרים למנחמין "לכו לבתיכם");
אין מניחין את המטה ברחוב (להספיד) שלא להרגיל את ההספד,
ולא של נשים לעולם מפני הכבוד (ששופעות זיבה).

גמרא:
תנו רבנן: 'כראשונה היו מוליכין בבית האבל עשירים בקלתות של
כסף ושל זהב, ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה, והיו עניים
מתביישים; התקינו שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה
מפני כבודן של עניים'.

תנו רבנן: 'כראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכוכית
לבנה ועניים בזכוכית צבועה, והיו עניים מתביישים; התקינו
שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה מפני כבודן של עניים;
כראשונה היו מגלין פני עשירים ומכסין פני עניים מפני שהיו
מושחרין פניהן מפני בצורת, והיו עניים מתביישים; התקינו
שיהו מכסין פני הכל מפני כבודן של עניים;
כראשונה היו מוציאין עשירים בדרגש ועניים

(מועד קטן כז, ב)
בכליכה (מטה של מתים), והיו עניים מתביישים; התקינו שיהו הכל
מוציאין בכליכה מפני כבודן של עניים;
כראשונה היו מניחין את המוגמר תחת חולי מעים מתים, והיו
חולי מעים חיים מתביישים; התקינו שיהו מניחין תחת הכל מפני
כבודן של חולי מעים חיים;
כראשונה היו מטבילין את הכלים על גבי נדות מתות (הכלים שנשתמשו
בהן בעודן בחיים שנטמאו בנגיעתן; שהנדה מטמאה בנגיעתה אדם וכלים), והיו נדות חיות
מתביישות (שעושין בהן מה שאין עושין לשאר מתות); התקינו שיהו מטבילין על
גבי כל הנשים מפני כבודן של נדות חיות;

בראשונה מטבילין על גבי זבין מתים, והיו זבין חיים
מתביישין; התקינו שיהו מטבילין על גב הכל מפני כבודן של
זבין חיים;

בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרוביו (בתכריכין טובים) יותר
ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחין אותו ובורחין, עד שבא רבן
גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם
אחריו לצאת בכלי פשתן'.

אמר רב פפא: והאידנא נהוג עלמא אפילו בצרדא (קנבוס) בר זוזא
(הנקנה בזוז).

אין מניחין את המטה ברחוב:
אמר רב פפא: אין מועד בפני תלמיד חכם (שיכולין להספידו), וכל שכן
חנוכה ופורים, והני מילי בפניו, אבל שלא בפניו – לא;
איני! והא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא?!
אמר רב פפי: יום שמועה הוה, וכפפניו דמי.

אמר עולא: הספד – על לב (מטפח כנגד הלב), דכתיב (ישעיהו לביב) על שדים ספדים
[על שדי חמד על גפן פריה];
טיפוח – ביד (קופץ יד זו זו);
קילוס – ברגל (מכה רגלו בקרקע).

תנו רבנן: 'המקלס לא יקלס בסנדל אלא במנעל מפני הסכנה (שהופך
הסנדל ושובר רגלו)'.
אמר רבי יוחנן: אכל כיון שניענע ראשו (שנראה שניחם מעצמו) – שוב
אין מנחמין רשאין לישב אצלו;
ואמר רבי יוחנן: הכל חייבין לעמוד מפני נשיא חוץ מאכל
וחולה;
ואמר רבי יוחנן: (כשעומדין לפני הנשיא) לכל אומרים להם "שבו" חוץ
מאכל וחולה.

אמר רב יהודה אמר רב: אכל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו,
מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל (יחזקאל כד, יז) [האנק דם מתים אכל לא תעשה פאך חבוש עלך
ונעליך תשים בגליך ולא תעטה על שפם] ולחם אנשים לא תאכל;
רבה ורב יוסף מחלפי סעודתייהו להדדי.

ואמר רב יהודה אמר רב: מת בעיר – כל בני העיר אסורין בעשיית
מלאכה.
רב המנונא איקלע לדרומתא, שמע קול שיפורא דשכבא, חזא הנך
אינשי דקא עבדי עבדתא, אמר להו: ליהו הנך אינשי בשמתא! לא
שכבא איכא במתא?
אמרו ליה: חבורתא איכא במתא (חבורות הן: שאלו קוברין מתים שלהם לבדם ואלו קוברין
מתים שלהם לבדם);
אמר להו: אי הכי – שריא לכו.

ואמר רב יהודה אמר רב: כל המתקשה על מתו יותר מדאי – על מת
אחר הוא בוכה.
ההיא איתתא דהות בשיבבותיה דרב הונא, הוו לה שבעה בני; מת
חד מינייהו הוות קא בכיא ביתירתא עליה; שלח לה רב הונא: לא
תעבדי הכי!
לא אשגחה ביה;
שלח לה: אי צייתת – מוטב, ואי לא – צבית זוודתא [הכיני
תכריכים] לאידך מית!
ומיתו כולהו!
לסוף אמר לה: תימוש זוודתא לנפשיך – ומיתא.

(ירמיהו כב, י) אל תבכו למת ואל תנדו לו [בכו בכו להלך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו]:
אל תבכו למת – יותר מדאי,

וְאֵל תִּגְדּוּ לוֹ - יוֹתֵר מְכַשִּׁיעוֹר;

הָא כִּי צַד?

שְׁלֹשָׁה יָמִים לְבָכִי, וְשִׁבְעָה לְהַסְפֵּד, וְשָׁלֹשִׁים לְגִיחוּץ
וּלְתַסְפּוּרָת; מִכָּאן וְאֵילָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אִי אַתָּם
רַחֲמָנִים בּו יוֹתֵר מִמֶּנִּי!

בָּכּוּ בְּכֹל לַהֲלָךְ - אָמַר רַב יְהוּדָה: לְהוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים;
רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי לֹא אָזַל לְבִי אֲבֵלָא לְמַאן דְּאִזִּיל בְּלֹא בָנִי,
דְּכָתִיב בְּכֹוּ בְּכֹוּ לַהֲלָךְ כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד וְרָאָה אֶת אָרְצָא מוֹלְדָתּוּ;
רַב הוֹנָא אָמַר: זֶה שֶׁעָבַר עֲבִירָה וְשָׁנָה (לֹא יָשׁוּב עוֹד - מִשְׁמַע: מִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא יֵעָשֶׂה
לְעוֹלָם תְּשׁוּבָה).

בֵּה רַב הוֹנָא לְטַעֲמִיָּה, דְּאָמַר רַב הוֹנָא: כִּיּוֹן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבִירָה וְשָׁנָה
בֵּה - הוֹתֵרָה לוֹ;
'הוֹתֵרָה לוֹ' ? סְלֵקָא דַּעְתָּךְ?
אֲלֵא אִימָא: נַעֲשִׂית לּוֹ כִּהִיתֵר.

אָמַר רַבִּי לֹוִי: אֲבָל שְׁלֹשָׁה יָמִים הִרְאִישׁוֹנִים יִרְאֶה אֶת עֲצָמוֹ כְּאִילוֹ
חָרִב מוֹנַחַת לוֹ בֵּין שְׁתֵּי כְּתִיפָיו; מִשְׁלֹשָׁה עַד שִׁבְעָה - כְּאִילוֹ מוֹנַחַת
לוֹ כְּנִגְדּוֹ בִּקְרֵן זוּיָת; מִכָּאן וְאֵילָךְ כְּאִילוֹ עוֹבֵרָת כְּנִגְדּוֹ בְּשׁוּק.

וְלֹא שֶׁל נָשִׁים לְעוֹלָם מִפְּנֵי הַכְּבוֹד:
אָמַרִי נִהְרַדְעִי: לֹא שָׁנוּ

(מוֹעֵד קָטָן כח, א)

אֲלֵא חֵיה (שְׁמִתָּה מִחַמַּת ווּלְד, שְׁהִיא שׁוֹפְעָת), אֲבָל שָׂאֵר נָשִׁים מְנִיחִין;
רַבִּי אֲלֵעָזָר אָמַר: אֲפִילוֹ שָׂאֵר הַנָּשִׁים, דְּכָתִיב (בְּמִדְבָר כ, א) [וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה
מִדְבָּר צֶן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקֶדֶשׁ] וְתָמַת שָׁם מֵרִים וְתִקְבֵּר שָׁם - סִמּוֹךְ לְמִיתָה קְבוּרָה;
וְאָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר: אִף מֵרִים בְּנִשְׁקָה מֵתָה: אֲתִיא שָׁם שָׁם מִמֶּשֶׁה [שְׁנֵאמַר
בְּמִשְׁה: [דְּבָרִים לז, ה] וְתָמַת שָׁם מֹשֶׁה עֲבָד ה' בְּאָרְץ מִזְרָאֵל עַל פִּי ה']; וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֵאמַר בֵּה
'עַל פִּי ה' ? - מִפְּנֵי שֶׁגִּנְאִי הַדְּבָר לְאוֹמְרוֹ.

אָמַר רַבִּי אָמִי: לְמָה נִסְמַכָּה מִיתַת מֵרִים לְפִרְשֵׁת פְּרָה אֲדוּמָה? - לְוֹמַר
לָךְ: מָה פְּרָה אֲדוּמָה מְכַפֶּרֶת - אִף מִיתַתְּן שֶׁל צְדִיקִים מְכַפֶּרֶת.
אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר: לְמָה נִסְמַכָּה מִיתַת אַהֲרֹן לְבִגְדֵי כְהוֹנָה? - מָה בִּגְדֵי
כְהוֹנָה מְכַפְּרִין אִף מִיתַתְּן שֶׁל צְדִיקִים מְכַפֶּרֶת.

תָּנוּ רַבָּנֵן: 'מֵת פְּתָאוּם (שֶׁלֹא חָלָה) - זֶו הִיא מִיתַת חֲטוּפָה;

חָלָה יוֹם אֶחָד וּמֵת - זֶו הִיא מִיתַת דְּחוּפָה.

רַבִּי חֲנִנְיָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: זֶו הִיא מִיתַת מַגֵּפָה, שְׁנֵאמַר (יִחְזָקְאֵל כד, טז)
בֶּן אָדָם הִנֵּי לָקַח מִמֶּךָ אֶת מַחְמַד עֵינָיִךְ בְּמַגֵּפָה [וְלֹא תִסָּפֵד וְלֹא תִבְכֶּה וְלֹא תִבּוֹא דְּמַעְתָּךְ], וְכָתִיב
(יִחְזָקְאֵל כד, יח) וְאֶדְבָּר אֶל הָעָם בְּבִקְרָא וְתָמַת אֲשֶׁתִּי בְּעָרֶב; [וְאֵעֵשׂ בְּבִקְרָא כְּאִשְׁרֵי צִנִּיתִי];
שְׁנֵי יָמִים וּמֵת - זֶו הִיא מִיתַת דְּחוּיָה;

שְׁלֹשָׁה - גְּעֵרָה;

אַרְבַּעָה - נִזְיָפָה;

חֲמִשָּׁה - זֶו הִיא מִיתַת כָּל אָדָם,

אָמַר רַבִּי חֲנִינְיָ: מֵאִי קָרָא? - (דְּבָרִים לא, יד) [וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה] הֵן קָרְבּוֹ יָמִיד
לְמוֹת [קָרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד וַאֲצַנְנוּ וַיִּלָּךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאַהֲלֵ מוֹעֵד]: הֵן -
חַד, קָרְבּוֹ - תְּרִי יָמִיד - תְּרִי, הָא חֲמִשָּׁה;
הֵן = חַד, שֶׁכֵּן בְּלִשׁוֹן יוֹנִי קוֹרִין לְאַחַת הֵן.

מֵת בְּחִמְשִׁים שָׁנָה (וּלְמַעֲלָה) - זֶו הִיא מִיתַת כְּרַת;

חֲמִשִּׁים וּשְׁתֵּים שָׁנָה - זֶו הִיא מִיתַתוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְמָתִי;

שְׁשִׁים - זֶו הִיא מִיתַת בִּידֵי שְׁמַיִם;

אָמַר מֵר זֹוטְרָא: מֵאִי קָרָא? - דְּכָתִיב (אִיּוֹב ה, כו) תִּבּוֹא בְּכָלֶךָ אֶלִּי קִבֵּר [כְּפָעֻלָּת
גְּדִישׁ בְּעֵתוֹ] 'ב-כ-ל-ח' בְּגִימָטְרִיא שִׁיתִּין הוּוּ;
שְׁבַעִים - שִׁיבָה, שְׁמוֹנִים - גְּבוּרָת.

דְּכָתִיב (תְּהִלִּים צ, י) יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה וְאֵם בְּגְבוּרָת שְׁמוֹנִים שָׁנָה [וְהִרְבֵּם עִמָּל
וְאָנוּ כִּי גִז חִישׁ וְנִעְפָּה].

אָמַר רַבָּה: מִחֲמִשִּׁים (וּלְמַעֲלָה) וְעַד שְׁשִׁים שָׁנָה - זֶו הִיא מִיתַת כְּרַת,
וְהֵאֵי דְלֹא חָשִׁיב לְהוּ (בְּהִדֵּי כְרַת) - מִשּׁוֹם כְּבוֹדוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הַרְמָתִי.

רב יוסף, כי הוה בר שיתין - עבד להו יומא טבא לרבנן, אמר:
נפקי לי מכרת!
אמר ליה אביי: נהי דנפק ליה מר מכרת דשני - מכרת דיומי (שמא
ימות מיתה חטופה) מי נפיק מר?
אמר ליה: נקוט לך מיהא פלגא בידך (דמכרת דשני מיהא פלטי לי).

רב הונא נח נפשיה פתאום, הוה קא דייגי [דאגו] רבנן, תנא להו
זוגא דמהדייב [שני תלמידי חכמים מהעיר הדייב, או תלמיד חכם ששמו זוגא
מהעיר הדייב]: לא שנו אלא שלא הגיע לגבורות, אבל הגיע לגבורות
- זו היא מיתת נשיקה.

אמר רבא: חיי בני ומזוני - לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא
תליא מילתא, דהא רבה ורב חסדא - תרוייהו רבנן צדיקי הוו, מר
מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא; רב חסדא חיה תשעין
ותרתין שנין - רבה חיה ארבעין; בי רב חסדא שיתין הלולי
[חתונות] - בי רבה שיתין תיכלי [מקרה שכול, מות]; בי רב חסדא
סמידא [סולת] לכלבי ולא מתבעי [ואין כלב מבקש, כי יש כל כך הרבה] -
בי רבה - נהמא דשערי [לחם שעורין] לאינשי ולא משתכח!
ואמר רבא: הני תלת מילי בעאי קמי שמיא, תרתי יהבו לי, חדא
לא יהבו לי: חוכמתיה דרב הונא, ועותריה דרב חסדא - ויהבו
לי; ענותנותיה דרבה בר רב הונא לא יהבו לי.
רב שעורים, אחוה דרבא, הוה יתיב קמיה דרבא; חזייה דהוה קא
מנמנם (גוסס), אמר ליה (רבא לרב שעורים): לימא ליה מר (למלאך המות) דלא
לצערן!

אמר ליה: מר לאו שושביניה (דמלאך המות) הוא!
אמר ליה: כיון דאימסר מזלא (איתרע מזליה) - לא אשגח בי!
אמר ליה: ליתחזי לי מר (בתר מיתה).
איתחזי ליה, אמר ליה: הוה ליה למר צערא?
אמר ליה: כי ריבדא דכוסילתא [גלד על פצע].

רבא הוה יתיב קמיה דרב נחמן, חזייה דקא מנמנם, אמר ליה:
לימא ליה מר דלא לצערן.
אמר ליה: מר לאו אדם חשוב הוא (לימא ליה מר)?
אמר ליה: מאן חשיב, מאן ספין, מאן רָקיע (מתוקן למיבעי מיניה)?
אמר ליה: ליתחזי לי מר!
איתחזי ליה, אמר ליה: הוה ליה למר צערא?
אמר ליה: כמישחל בניתא מחלבא (כמושך נימת שער מתוך החלב [רש"י ברכות חא]),
ואי אמר לי הקב"ה זיל בההוא עלמא כד הוית - לא בעינא, דנפיש
ביעותותיה (דמלאך המות)!

רבי אלעזר הוה קאכיל תרומה; איתחזי ליה [מלאך המות], אמר ליה
[למלאך המות]: תרומה קא אכילנא, ולא קודש איקרי? - חלפא ליה
שעתא [מלאך המות אינו רוצה לטמא תרומה, וחלפה השעה שבה היה יכול לקחת
את רבי אלעזר].

רב ששת איתחזי ליה בשוקא, אמר ליה [למלאך המות]: בשוקא -
כבהמה? איתא [אבוא] לגבי ביתא!

רב אשי איתחזי ליה בשוקא, אמר ליה [למלאך המות]: איתרח לי
תלתין יומין, ואהדרי לתלמודאי, דאמרינו 'אשרי מי שבא לכאן
ותלמודו בידו'; ביום תלתין אתא, אמר ליה: מאי כולי האי?
[אמר לו מלאך המות]: קא דחקא רגליה דבר נתן (למיהוי נשיא) ואין
מלכות נוגעת בחבירתה אפילו כמלא נימא.

רב חסדא - לא הוה יכיל ליה [מלאך המות], דלא הוה שתיק פומיה
מגירסא; סליק, יתיב בארזא דבי רב; פקע ארזא - ושתק, ויכיל
ליה.

רבי חייא לא הוה מצי למיקרבא ליה; יומא חד אידמי ליה כעניא,
אתא טריף אבבא, אמר ליה: "אפיק לי ריפתא"! אפיקו ליה, אמר
ליה: ולא קא מרחם מר אעניא? אההוא גברא [אמר מלאך המות על
עצמו] אמאי לא קא מרחם מר (דמתפקדנא למייתי ליה למר בההוא עלמא)? גלי ליה,
אחוי ליה שוטא דנורא (וידע דהוא מלאך המות) - אמצי [מָצָה, הוציא] ליה
נפשיה.

(מועד קטן כח, ב)

משנה:

נשים במועד מענות אבל לא מטפחות;

רבי ישמעאל אומר: הסמוכות למטה מטפחות.

בראשי חדשים בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות; בזה וזה לא מקוננות.

נקבר המת - לא מענות ולא מטפחות.

איזהו 'עינוי'?

שכולן עונות כאחת;

'קינה'?

שאחת מדברת וכולן עונות אחריה, שנאמר (ירמיהו ט, יט) [כי שמענה נשים דבר ה' ותקח אונם דבר פיו] ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה;

אבל לעתיד לבא הוא אומר (ישעיהו כח, ח) בלע המות לנצח ומחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי ה' דבר.

גמרא:

מאי אמרן?

אמר רב: "ויי לאזלא ויי לחבילא (חבלא) [לפי רבנו חננאל: חבלא – לשון פקדון, כמו אם תחבל תחבל (שמות כה, כב): כאשר מחזירים את הנשמה המופקדת למי שהפקידו]"!

אמר רבא: נשי דשכנציב אמרן הכי: "ויי לאזלא ויי לחבילא"!

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן: "גוד גרמא מככא (נפלו הלחיים) [מילולית: נפלו העצמות = השיניים מהחניכיים] ונמטי מיא לאנטיכי (כלומר: הדרי מיא למפרע כלפי למעלה)"! [רש"י שבת מא, א: אנטיכי = כלי, שבו] מים מבפנים וגחלים מבחוץ].

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן: "עטוף (חושך), וכסו טורי [כוסו

ההרים], דבר רמי ובר רברבי הוא [המת הוא בן אנשים חשובים]"!

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן: "שייול אצטלא דמלתא (כלומר: יפה מיתה כמלבוש של מילת) לבר חורין דשלימו זוודיה (שכלו לו מזונותיו, שהוא עני).

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן: "רהיט ונפיל אמעברא ויזופתא

יזיף [רץ ונפל על הגשר – ולן מלן] " [כלומר: האדם שמת כבר התחייב

מיתה בעבר, במעשה כלשהו, ורק עכשיו גבה מלאך המות את החוב];

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן: "אחנא תגרי אזבוגי (קינה)

מיבדקו";

ואמר רבא: נשי דשכנציב אמרן: "מותא כי מותא (כל אדם מת), ומרעין

חיבוליא (האיסורין הן בבית [לא הבינותי, ואולי כוונת הגמרא: חיבוליה הם חבלי המות, כמו

לעיל, ומרעין – כמו רעותיה=רצונו, ומרצון מקבלים את חבלי המות כשאר מגיע הזמן])."

תניא [תוספתא מגילה פרק ג הלכה טז, כתובות פרק ז הלכה ו [ליברמן]: 'היה רבי מאיר אומר: (קהלת

ז, ב) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו:

[והחי יתן אל לבו דברים אלה]: דברים של מיתה: דיספד יספרוניה,

דיקבר יקברוניה, דיטען יטענוניה, דידל ידלוניה (כלומר: מגביהין

בהספד למי שמגביה קולו להספד אחרים);

ואיכא דאמרי: דלא ידל ידלוניה, דכתיב (משלי כה, ז) כי טוב אמן לך עלה הנח

מהשפילך לפני נדיב אשר ראוי עיניך:

תנו רבנן: 'כשמתו בניו של רבי ישמעאל, נכנסו ארבעה זקנים

לנחמו: רבי טרפון, ורבי יוסי הגלילי, ורבי אלעזר בן עזריה,

ורבי עקיבא; אמר להם רבי טרפון: דעו שחכם גדול הוא ובקי

באגדות, אל יכנס אחד מכם לתוך דברי חבירו. אמר רבי עקיבא:

ואני אחרון.

פתח רבי ישמעאל ואמר: רבו עונותיו, תכפוהו אבליו, הטריח

דבותיו (שבאין לנחמו);

פעם ראשונה ושניה נענה רבי טרפון ואמר (ויקרא י, ז) [ויאמר משה אל אהרן ולאליעזר

ולאיתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמתו ועל כל העדה יקצף] [ואחיהם כל בית ישאל

יבכו את השדרפה [אשר שרף ה'] - והלא דברים קל וחומר: ומה נדב ואביהוא

שלא עשו אלא מצוה אחת דכתיב (ויקרא ט, ט) [ויקראו בני אהרן את הדם אליו] [ויטבל

אצבעו בדם ויתן על קרנות המזבח ואת הדם יצק אל יסוד המזבח], כך בניו של רבי ישמעאל

על אחת כמה וכמה!

נענה רבי יוסי הגלילי ואמר: (מלכים א' י"ד, ג') וספדו לו כל ישראל וקברו אתו [כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלהי ישראל בבית ירבעם]; והלא דברים קל וחומר: ומה אביה בן ירבעם, שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב ביה יען נמצא בו דבר טוב, כך בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה! מאי דבר טוב? - רבי זירא ורבי חנינא בר פפא: חד אמר שביטל משמרתו (שהושיב ירבעם שלא לעלות לרגל) ועלה לרגל, וחד אמר שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל;

נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר: (ירמיהו ל"ד, ה') בשלום תמות וכמשפחות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך בן ישרפו לך [והיו אדון וספדו לך כי דבר אני דברתי נאם ה']; והלא דברים קל וחומר: ומה צדקיהו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת: שהעלה ירמיה מן הטיט, כך בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה!

נענה רבי עקיבא ואמר: (זכריה י"ב, א') ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד החד רמון בבקעת מגדון

ואמר רב יוסף: אלמלא תרגומיה דהאי קרא - לא הוה ידענא מאי קאמר: בעידנא ההוא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בר טברימון, וכמספד דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו; והלא דברים קל וחומר: ומה אחאב מלך ישראל שלא עשה אלא דבר אחד טוב, דכתיב (מלכים א' כ"ב, ל"ה) [ותעלה המלחמה ביום ההוא] והמלך היה מעמד במרכבה (שלא יכשלו) נכח ארם [ונמת בערב ויצק דם המכה אל חיק המרכב] - כך בניו של רבי ישמעאל על אחת כמה וכמה'.

אמר ליה רבא לרבה בר מרי: כתיב ביה בצדקיהו (ירמיהו ל"ד, ה') בשלום תמות [וכמשפחות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך בן ישרפו לך והיו אדון וספדו לך כי דבר אני דברתי נאם ה'], וכתיב (ירמיהו ל"ט, ז') [את עיני צדקיהו עורר] [ויאסרוהו בנחשתיים לביא אתו בבליה]? !
אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: שמת נבוכדנאצר בימיו.
ואמר רבא לרבה בר מרי: כתיב ביה ביאשיהו (מלכים ב' כ"ב, כ') [לכן הנני אספד על אבותיך ונאספת אל קברתיך בשלום] [ולא תראינה עיניך בל הרעה אשר אני מביא על המקום הזה וישיבו את המלך דבר] וכתיב (דברי הימים ב' לה, כג) [וירו הירם למלך יאשיהו] [ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאד], ואמר רב יהודה אמר רב: שעשאוהו ככברה? !
אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: שלא חרב בית המקדש בימיו.

אמר רבי יוחנן: אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח אכל, שנאמר (איוב ג', א') אחרי כן פתח איוב את פיהו [ויקלל את יומו], והדר (איוב ט"ז, א') ויען אליפז התימני ויאמר.

אמר רבי אבהו: מניין לאכל שמיסב בראש [שאין מנחמים אוכלים לפני האכל]? - שנאמר (איוב כ"ט, כה) אבחר דרפם ואשב ראש ואשכנח כמלך בגדוד כאשר אבלי ינחם.

'ינחם' - אחריני משמע (שמנחמין יושבין בראש)?

אמר רב נחמן בר יצחק: ינחם כתיב [ואפשר לקרוא ינחם: הוא ינחה אותם, הוא בראש].

מר זוטרא אמר מהכא: (עמוס א', ט) [לכן עתה יגלו בראש גלים] וסר מרזח סרוחים; מרזח נעשה שר [ראשון] לסרוחים (סרוחים - לשון רבים).

אמר רבי חמא בר חנינא: מניין לחתן שמיסב בראש? - שנאמר (ישעיהו ס"א, ג') [שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני] כחתן יכהן פאר [וכפלה תעדה קליה]: מה כהן בראש - אף חתן בראש.
וכהן גופיה מנלן?

דתנא דבי רבי ישמעאל: (ויקרא כ"ח, ח) [קדשתו] [כי את לחם אלהיך הוא מקריב קדש יהיה לך כי קדוש אני ה' מקדשכם] - לכל דבר שבקדושה: לפתוח ראשון (לקרות בספר תורה), ולברך ראשון (ברכת המזון), וליטול מנה יפה ראשון.

אמר רבי חנינא: קשה יציאת נשמה מן הגוף

(מועד קטן כ"ט, א)

כציפורי בפי הוושט (כחבל שיש בו קשר, ויוצא בקושי מן התורן); ¹ רבי יוחנן אמר: כפטירי בפי וושט (שקושרין שתי ספינות ביחד).

ואמר רבי לוי בר חיתא: הנפטר מן המת - לא יאמר לו "לך לשלום" אלא "לך בְּשֵׁלוֹם"; הנפטר מן החי לא יאמר לו "לך בְּשֵׁלוֹם" אלא "לך לְשֵׁלוֹם":

הנפטר מן המת לא יאמר לו "לך שְׁלוֹם" אלא "לך בְּשֵׁלוֹם", שנאמר: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשֵׁלוֹם [תקבר בשיבה טובה]; הנפטר מן החי לא יאמר לו "לך בשלום" אלא "לך לְשֵׁלוֹם", שהרי דוד שאמר לאבשלום [שמואל ב טו, ט: וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ] לֵךְ בְּשֵׁלוֹם [ויקם וילך חבורוֹנָה] - הלך ונתלה; יתרו שאמר למשה [שמות ד, יח: וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל יִתְרוֹ חֹתֵנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלֶיךָ נָא וְאִשׁוּבָה אֶל אַחִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאַרְאֶה הַעֲוֹן חַיִּים וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה] לֵךְ לְשֵׁלוֹם - הלך והצליח!

ואמר רבי לוי: כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש ומבית המדרש לבית הכנסת - זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר (תהלים פד, ח) יֵלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן (יֵלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל - שילכו מבית המדרש לבית הכנסת, ומבית הכנסת לבית המדרש - אחר יראה אל אלהים בְּצִיּוֹן: יזכנו אל עליון)!

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: תלמידי חכמים - אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא, שנאמר: (תהלים נ, טז) יֵלְכוּ מִחֵיל אֶל חֵיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן.

הדרן עלך אלו מגלחין וסליקא לה מסכת מועד קטן

¹ הערוך: פירוש: מביאין סיב של דקל של נרגילה ותופרין את הספינה בו וכשמכניסין אותו בנקב של ספינה שדומה ווושט-נכנס, וקולו הוך וקשה מאד. ביוונית: ספירא *σπείρα* הוא כבל בו קושרים אניה